

Stenografični zapisnik

sedemnajste seje

deželnega zbora kranjskega

v Ljubljani

dné 9. maja 1899.

Navzoči: Prvosednik: Deželni glavar Oton pl. Detela.
— Vladni zastopnik: C. kr. deželni predsednik
ekscelenca baron Viktor Hein in c. kr. deželne
vlade tajnik Viljem Haas. — Vsi članovi razun:
knezoškof dr. Anton Bonav. Jeglič. — Zapisnikar:
Deželni tajnik Jožef Pfeifer.

Dnevni red:

1. Branje zapisnika XVI. deželnozborske seje dné 5. maja 1899. l.
2. Naznanila deželnozborskega predsedstva.
3. Priloga 66. Poročilo deželnega odbora o preložitvi ceste Pluska-Litija na progi Šmartno-Litija.
4. Utemeljevanje samostalnega predloga gospoda poslanca Ivana Subica in tovarišev o ustanovitvi deželne obrtne komisije (k prilogi 58.).
5. Priloga 65. Poročilo finančnega odseka o proračunu deželnega zaklada za leto 1899. (k prilogi 39.).
6. Ustno poročilo finančnega odseka o peticijah, in sicer:
 - a) slovenskega delavskega stavbnega društva za podporo v svrhu pokritja upravnih stroškov;
 - b) o prošnji dramatičnega društva v Ljubljani za izvanredno podporo 1500 glđ.
7. Ustno poročilo upravnega odseka v zadevi razdružitve selske občine Bled v samostojni občini Bled in Ribno (k prilogi 53.).
8. Ustno poročilo odseka za letno poročilo deželnega odbora, in sicer:

o § 11.: Različne stvari.

Seja se začne ob 10. uri 15 minut dopoldne.

Stenographischer Bericht

der siebenzehnten Sitzung

des krainischen Landtages

in Laibach

am 9. Mai 1899.

Anwesende: Vorsitzender: Landeshauptmann Otto von Detela. — Regierungsvertreter: K. k. Landespräsident Excellenz Victor Freiherr von Hein und k. k. Landesregierungssecretär Wilhelm Haas. — Sämmtliche Mitglieder mit Ausnahme von: Fürstbischof Dr. Anton Bonav. Jeglič. — Schriftführer: Landschaftssecretär Josef Pfeifer.

Tagesordnung:

1. Lesung des Protokolls der XVI. Landtagsitzung vom 5. Mai 1899.
2. Mittheilungen des Landtagspräsidiums.
3. Beilage 66. Bericht des Landesausschusses, betreffend die Umlegung der Pluska-Littai Landesstraße in der Strecke St. Martin-Littai.
4. Begründung des selbständigen Antrages des Herrn Abgeordneten Ivan Subic und Genossen, betreffend die Errichtung einer Gewerbecommission (zur Beilage 58).
5. Beilage 65. Bericht des Finanzausschusses über den Vorschlag des Landesfondes für das Jahr 1899 (zur Beilage 39).
6. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses über Petitionen, und zwar:
 - a) des slovenischen Arbeiter-Bauvereines in Laibach um Subvention zur Deckung der Verwaltungskosten;
 - b) des dramatischen Vereines in Laibach um Bewilligung einer außerordentlichen Subvention per 1500 fl.
7. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses, betreffend die Theilung der Ortsgemeinde Bleds in die selbständigen Gemeinden Bleds und Reifen (zur Beilage 53).
8. Mündlicher Bericht des Rechnungsausschusses über den Rechnungsausschussbericht, und zwar:

über § 11: Verschiedenes.

Beginn der Sitzung um 10 Uhr 15 Minuten Vormittag.

Deželni glavar:

Potrjujem sklepčnost visoke zbornice ter otvarjam sejo.

Prosim gospoda zapisnikarja, da prečita zapisnik zadnje seje.

1. Branje zapisnika XVI. deželnozborske seje dne 5. maja 1899. 1.

1. Lesung des Protokoll der XVI. Landtags-sitzung vom 5. Mai 1899.

Tajnik Pfeifer:

(Bere zapisnik XVI. seje v nemškem jeziku. — Sieht das Protokoll der XVI. Sitzung in deutscher Sprache.)

Deželni glavar:

Želi kdo gospodov poslancev kak popravek v ravnokar prečitanem zapisniku?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, izrekam, da je zapisnik zadnje seje potrjen.

2. Naznanila deželnozborskega predsedstva.

2. Mittheilungen des Landtagspräsidiums.

Odpade, ker nimam ničesar naznaniti.

Prestopimo sedaj na 3. točko dnevnega reda, to je:

3. Priloga 66. Poročilo deželnega odbora o preložitvi deželne ceste Pluska-Litija na progi Smartno-Litija.

3. Beilage 66. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Umlegung der Pluska-Littauer Landesstraße in der Strecke St. Martin-Littai.

(Izroči se upravnemu odseku. — Wird dem Verwaltungsausschusse zugewiesen.)

Daljša točka je:

4. Utemeljevanje samostalnega predloga gospoda poslanca Ivana Šubica in tovarišev o ustanovitvi deželne obrtne komisije (k prilogi 58.).

4. Begründung des selbständigen Antrages des Herrn Abgeordneten Ivan Šubic und Genossen, betreffend die Errichtung einer Gewerbecommission (zur Beilage 58.).

Prosim gospoda poslanca Šubica, da poprime besedo.

Poslanec Šubic:

Visoka zbornica! V jedni zadnjih sej sem si dovolil staviti predlog, da se aktivira deželna obrtna komisija, kateri bode naloga, da skrbi za razvoj, podporo in povzdigo kranjskega malega obrta; danes pa mi je dana naloga, da utemeljim ta predlog in stavim o njem primerne nasvete.

Gospoda moja. Tožba, da propada mali obrtnik in da podlega v težkem boju za obstanek, se razlega danes od jednega do drugega konca države in tudi v naši ožji domovini so razmere obrtnega stanu toliko žalostne in obupne, da se vsak rodoljub in prijatelj obrtnega stanu s strahom ozira v bodočnost. Beda malega obrtnika je postala prislovična, in odveč bi bilo, ko bi hotel v tej visoki zbornici obsirneje razlagati tužno stališče, katero zavzema danes obrtni stan, vsak izmed gospodov tovarišev je predobro pozna in lahko si v tem oziru prihrani čas, ki nam že itak ni v obilni meri na razpolaganje.

Vprašanje po asanaciji obrtnega stanu postaja od dne do dne nujnejše in važnejše. Osrednja vlada sama je osnovala posebno akcijo za pospeševanje malega obrta in poročilo o delovanju dotične institucije v letu 1898 je ravnokar zagledalo beli dan.

Poleg države tekmujejo posamične trgovske in obrtne zbornice, kakor tudi razne kronovine, da v pravem spoznanju svoje naloge na razne načine podpirajo malega obrtnika sredi svojih mej. Tako se odlikujejo trgovske zbornice v Pragi, Reichenbergu in v Lvovu, in v najnovejšem času je češki deželni zbor sklenil osnovati posebno deželno komisijo za pospeševanje malega obrta. Podobno komisijo si dovoljujem nasvetovati tudi za naše kranjske razmere. Svoj načrt sem imel izdelan že prej, nego sem dobil prva poročila o dotičnih obravnavah češkega deželnega zbora, in tudi natanko ne vem, v koliko se soglaša z načrtom, ki je bil sprejet v imenovani zbornici. Zdi se mi pa, da je treba osobito pri nas pri naših skromnih sredstvih in razmerah najprvo poudarjati, da bi se morala deželna obrtna komisija, katere naj pospešuje naš mali obrt, v prvi vrsti naslanjati na osrednjo močno akcijo c. kr. trgovskega ministerstva.

Nadaljna njena naloga pa bi bila:

Pospeševanje malega obrta z razširjevanjem in vpeljevanjem novih, pripoznanih delavskih pripomočkov in metod, z oživetvarjanjem učnih kurzov za obrtnike, s prirejanjem obrtnih razstav in preskrbovanjem raznih delavskih sredstev; s pospeševanjem gospodarske organizacije malega obrta in z vplivanjem na dajanje kredita malemu obrtniku.

To bi bila glavna naloga prihodnje deželne obrtne komisije. Okvir je širok in velik in nikakor se ne upam trditi, da ga bode mogoče takoj v polnem obsegu spraviti v življenje. Vendar pa bodem zadovoljen, če se posreči izpeljati vsaj nekatere točke tega programa in vsaj deloma pomagati našemu obrtniku. Pričetek bo morebiti skromen in majhen, a uverjen sem, da more po ustrajnem, razumnem delu akcija blagodejno vplivati in roditi obilnega sadu.

Deželno obrtno komisijo si mislim sestavljeno iz 9 rednih, svoj posel brezplačno opravljajočih članov s triletno funkcijsko dobo, in sicer iz zastopnikov deželnega odbora, trgovske in obrtne zbornice in zastopnika deželnega stolnega mesta Ljubljane, kot največjega središča raznovrstnih malih obrtov, in naposled iz jednega zastopnika prvega našega obrtnega učnega zavoda v Ljubljani. To poslednjo zahtevo moram malo podrobneje očitati, kajti na prvi pogled bi se morebiti komu nekako čudno zdelo, da stavljam jaz tak predlog. Zastopnik, oziroma ravnatelj prvega obrtnega učnega zavoda v deželi naj bi toraj imel sedež v deželni obrtni komisiji in njemu naj bi bilo poverjeno vodstvo tehnične strani cele akcije. To pa iz treh važnih vzrokov: Prvič deluje na takem zavodu strokovno izobraženo učiteljstvo in je zbranih toliko pripomočkov za označeni namen, kakor se jih ne nahaja nikjer v deželi. Obrtna komisija bi si morala za svoje delovanje potrebna sredstva, knjige, predloge i. t. d. stoprav za drag denar nakupiti, ko bi ne posegla po ravno kar imenovanem naravnem viru. Drugič je jedna najvažnejših nalog obrtnih šol in tudi ljubljanskega zavoda pospeševanje malega obrta; glavno delo ravnateljevo obstoji v tem, da odgovarja in svetuje na mnogobrojna vprašanja, ki mu dohajajo iz vseh krajev dežele od malih obrtnikov; ta vpraša za novo metodo, oni za najboljše vire, kje se dobi orodje, kje podloge, kje blago i. t. d.; tretji se zanima za naslove, četrti želi načrtov i. t. d. To je jako razširjena in važna stran ravnateljevega delovanja, in ker vedno narašča, kaže, da se obrtnik bolj in bolj zaveda, da je mnogo inteligence med tem stanom, ki se trudi in polti, da bi izboljšal svoj materialni položaj. Tretjič pa bi označena akcija privabila obrtnemu zavodu vedno širših poznavateljev ter obratno ugodno vplivalo na razvoj obrtnega pouka; to vzvratno delovanje pa bi bilo končno seveda zopet v interesu obrtnega stanu samega.

Da je torej jeden člen učiteljskega zbora obrtnih zavodov med členi obrtne komisije, je povsem naravno in potrebno. Glede števila členov sploh pa ne stojim na stališču, da bi se ne dalo povečati ali zmanjšati; moj predlog meri samo na to, da dobi vsa stvar konkretno obliko; če bi se pozneje želelo spremeniti število členov ali poklicati druge faktorje v deželno obrtno komisijo, bi temu nikakor ne ugovarjal.

Druga določila mojega načrta so samo formalnega pomena in mislim, da se tu ni treba z njimi podrobneje pečati.

Gospoda moja! Naša dežela že od nekaj z radodarno in bogato roko podpira kmetijski stan. V letošnjem proračunu je ustavljena ogromna svota 130.537 gld. za direktno in indirektno pospeševanje kmetijstva, vinarstva in živinoreje na Kranjskem. Tej velikanski svoti nasproti stoji skromni znesek 9000 gld., ki se nahaja v deželnem proračunu kot prispevek za obrtno akcijo naše kronovine. Jaz nikakor ne protestiram proti navedeni silni svoti okroglih 130 000 gld., katere žrtvuje naša kronovina za svojega kmeta, saj sem tudi jaz, kakor večina mojih

gospodov tovarišev, izšel iz kmetškega stanu, in saj je znano, da se kmetški stan že od nekaj imenuje steber države. A, gospoda moja, država ima več stebrov, in med ravno tako, važne stebre spada obrtni stan, ki s svojo pridnostjo, žilavostjo in s svojim napredkom istotako intenzivno podpira človeško družbo, kakor kmet; obrtni stan, ki tvori večinoma naseljen v mestih in trgih, jedro zdravega, krepkega meščanstva, katero s kmetom vred državo vzdržuje in ščiti. Kmetu dajemo od leta do leta, kar je kmetovega; dajmo jedenkrat tudi obrtniku, kar je obrtnikovega, in dežela naj se moralno in materialno s svojimi sredstvi bolje ozira na obrtni stan, nego je to storila do sedaj!

Deželna obrtna komisija bo imela nalogo popraviti, kar je zamujenega v tem oziru in zidati dalje na polju obrtne politike. Pričakujem obilne in izdatne podpore od visoke vlade, ki z izredno požrtvovalnostjo in spretnostjo vodi osrednjo akcijo za pospeševanje malega obrta, pričakujem pa tudi vsestranske pomoči lokalnih faktorjev, ki so poklicani skrbeti za razvoj naše obrtnije in za prospeh malega obrtnika. Ako se vsi ti faktorji združijo v skupno, trajno in vestno delovanje, smemo upati, da se bodo časi za našega obrtnika vendar jeli boljšati in jasni!

V formalnem oziru pa nasvetujem, da se moj predlog izroči upravnemu odseku v pretres in poročanje.

Deželni glavar:

Gospodje poslanci, ki pritrjujejo predlogu, da se izroči samostalni predlog gospoda poslanca Šubica upravnemu odseku, izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeto.

Ker ravno sedaj še nekoliko finančni odsek zbora, bo treba sejo za kratek čas prekiniti.

Potem pa pride na vrsto poročilo finančnega odseka o proračunu deželnega zaklada.

(Seja prestane ob 10. uri 40 minut dopoldne in se nadaljuje ob 10. uri 50 minut dopoldne. — Die Sitzung wird um 10 Uhr 40 Minuten Vormittag unterbrochen und um 10 Uhr 50 Minuten Vormittag wieder aufgenommen.)

Deželni glavar:

(pozvoni. — das Glockenzeichen gebend)

Nadaljujmo sejo.

Sedaj pride na vrsto točka:

5. Priloga 65. Poročilo finančnega odseka o proračunu deželnega zaklada za leto 1899. (k prilogi 39.).

5. Beilage 65. Bericht des Finanzausschusses über den Voranschlag des Landesfondes für das Jahr 1899 (zur Beilage 39.).

Poročevalec Hribar:

Visoka zbornica! Glede na to, da je tiskano poročilo finančnega odseka o proračunu deželnega zaklada na mizah visoke zbornice, predlagam, da se o njem preide takoj v podrobno razpravo.

Deželni glavar:

Otvorjam splošno razpravo.

Gospod poslanec Povše ima besedo.

Poslanec Povše:

Visoka zbornica! Izprosujem si le kratek čas, da govorim o proračunu kot o važni stvari za deželno gospodarstvo in razvijem nekatera načela, ktera zastopam s svojega stališča porazumno tudi s svojimi somišljeniki. Podal je častiti gospod poročevalec jako zanimivo, obsežno, z veliko marljivostjo sestavljeno poročilo, ki jasno kaže položaj našega finančnega stanja. Hvaležni mu moram biti za to temeljito delo, ampak bodi mi pa tudi dovoljeno, da, če tudi priznavam to delo kot ugodno in stvari vsestransko pojasnujoče, da napravim nekatere opazke k temu poročilu. Častiti gospod poročevalec navaja na strani 5, da je treba vpeljati največjo varčnost v deželnem gospodarstvu in da je treba tudi dosedanje skrajno razsipnost in potrato nekako omejiti. In ta potrata, navaja osobito, da se v IV. poglavju za deželne kulturne namene vrši. Deloma kot poročevalec deželne kulture v deželnem odboru, deloma pa tudi kot zastopnik kmetskih skupin menim, da sem opravičen, ako vendar to trdoto besed nekoliko omilim. Gospod poročevalec deželnega budžeta tudi govori o molzni kravi, da so poslanci, ki nekako preveč predrzno stopajo do deželnega zaklada in ga hočejo izkoriščati v svrhu svojih volilcev, torej za povzdigo blagostanja svojih volilcev. Gospoda moja, apel k varčnosti, k modremu gospodarjenju z deželnim imetjem je povsem opravičen, toda veljaj ta apel vsem poslancem vseh skupin in ako velja vsem poslancem, bom gotovo tudi jaz to misel kot zdravo, kot pravo priznaval. Hvaležno priznavam kot zastopnik kmetskih interesov, da je visoka zbornica osobito v zadnjih letih res veliko storila v prospeh deželne kulture, toda, gospoda moja, jaz menim, da je to morala storiti in vršiti, ako je jej mari bilo, da se glavna davčna moč te kronovine v takem stanu ohrani, da bo mogla prenašati vse, kar se jej naklada. Res je, da poleg za vodovodne naprave se je izdala tudi velika svota za obnovenje vinogradov in zastopniki vinorodnih krajev morajo hvaležni biti zastopu dežele Kranjske, da je umel potrebo, da se je glede na veliko katastrofo, ktera je zadela vinorodne naše kraje po trtni uši, res v zvišenem smislu akcija pričela v zopetno obnovenje opustošenih vinogradov. Rekel sem že prej, da je absolutna potreba, da se je ta akcija vršila, kajti žalostni so bili odnošaji ljudstva v naših vinorodnih krajih, ko se je na stotine, na tisoče ljudij izselilo iz Dolenjske, osobito iz Bele krajine in priznati se mora, da ne lahkomišljeno izselilo,

kajti le ljudje, ki so bili od prevelike bede in siromaštva pregnani, so šli v prekomorski svet iskat si kruha. In radostno moram priznavati, da so na tisoče in tisoče goldinarjev poslali domov v poravnanje dolgov, in ako se sedaj posreči regeneracija vinogradov, bodo tudi ti kraji zopet imeli prvi pogoj, da bo ljudstvu omogočena eksistenca. (Odobranje na levi — Beifall links.) Gospoda moja, jaz imenujem ta izdatek jako praktičen in moder in rečem, da je to bil eden najbolj modrih činov, ki se je storil v zadnjih letih, kajti omogočeno je bilo s tem sto in sto rodbinam ustrajati na rodni zemlji. Toda tudi dežela in država sta napravili pri tem dober račun kajti po filokseri uničeni vinogradi niso bili predmeti obdajanja, ker se je zanje davek odpisal in znano je, da so ravno iz vinogradov bile predpisane precej velike svote. S tem, da se izvršuje in da se je deloma posrečila regeneracija, bomo v malo letih prišli do tega, da bo v dotičnih krajih davčna moč zopet precejšna postala in potem bodo ti izdatki bogato povrnjeni državi in osobito deželi, ker je dežela večinoma le obrešiti izgubila, ko se jej bo kapital po teku 10 letja moral vrniti. Gospodje, ki živite v vinorodnih krajih, in tudi drugi, ki imate priliko se o tem prepričati, vidite, kako bogato rode z ameriškimi trtami ponovljeni vinogradi in, ako Bog da, bodo v malo letih prestani nasledki hudega udarca in upati je, da se potem dotičnemu ljudstvu zopet vrne blagostanje in da se bo potem tam, kjer je bila največja potreba, da se je vršila rešilna akcija, zopet pobirala naklada in s tem popravilo deželno gospodarstvo ter našlo sredstvo, da bo mogoče podpirati tudi druge dele dežele. V naši deželi je pa tudi ogromna večina prebivalstva, ki se s poljedelstvom peča in le malo obrtnije, osobito velike obrtnije imamo v deželi. Torej velja pri nas, da ogromna sila vendar sloni na kmetem, na poljedelskem stanu. Naše kmetijstvo je sploh malo in zato tudi vidimo, da je veliko naših kmetovalcev, ki se postransko pečajo z malo obrtnijo ali z malim rokodelstvom ali z malo trgovino. Po sklepu visoke zbornice z dne 11. februarja 1896 ima se vsako leto v proračun postaviti po 10.000 gld. za vodne zgradbe in zboljšanje zemljišč, po 20.000 gld. pa za naprave za dobavo vode. Večje svote so v proračun postavljene za ceste in zgradbe šol, toda te svote že spadajo več ali manj v tako vrsto, iz ktere koristi pripadajo vsem stanovom bivajočim v deželi.

Gospoda moja, ako je dežela morala dosedaj podpirati prospeh in razvoj kmetijstva in hoče tudi nadalje vršiti to s tem, da je namenjena posebni meljoračni zaklad ustanoviti, je to prav. Vsaj treba ogromno število prebivalstva podpirati, da postane zmožno prenašati nova bremena. V malo letih, kakor pravi gospod poročevalec v svojem poročilu, so se naši izdatki pomnožili za 400%. — Mi smo morali vsi priznati, da je bilo treba urediti plače ljudskim učiteljem. Dolžnost naša bo ozirati se tudi na razmere deželnih uradnikov in uslužbencev, da se jim plače uravnajo, kakor jim gre. Le sama ta dva izdatka sta toliko, da absorbirata nad 70.000 gld. več potrebščine. Gospoda moja, ako naraščajo letni

računi naši res silovito, je pač kriv v nekterih zadevah prehitri tempo. Gospod poročevalec je lani v svojem poročilu opravičeno očital cesarski vladi prejšnjih let, ne sedanji, da se je premalo za krovino Kranjsko zgodilo in jaz rečem, da ne grešim, ako pravim, da se je iz amelioračnega zaklada državnega, ki obstoji sedaj 10 let, v primeri silno malo denarjev dalo ali porabilo za deželo Kranjsko. Dežela je morala, ako je hotela v teh časih, ko se vse naglo vrši in takorekoč stvar za stvarjo drvi, lotiti se del, ki so bila potrebna, to storiti s podvojeno silo, kajti nihče ne more oporekati, da je dežela Kranjska v marsikterem oziru glede obrtnije in kmetijstva nekoliko zaostala. Tako so bremena silno naraščala: v malo letih se je sezidala bolnica, ki je deželo stala 700.000 gld. in ne veliko poprej so jo zadeli troški tudi za umobolnico. In če seštejemo troške za te stvari, vidimo, da znašajo že ti troški nad 1.000.000. Gospoda moja, mi vidimo, kako naraščajo troški za ljudsko šolstvo in iz letošnjih in lanskih tabel, ktere nam je podal častiti gospod poročevalec, vidimo, kako hitro in grozno naraščajo v malo letih izdatki, ki so se na tem polju v 10 letju podvojili. Marsikaj zamujenega je moral torej sedanji rod popolniti in nadomestiti in od todi tudi izhaja, da imamo tako naraščajoč budget. Ali številke, ktere sem si navesti dovolil glede deželne kulture, oziroma svote, ki so se dejansko porabile za deželno kulturo samo za izboljšanje kmetijstva, odštevši od teh svot velika posojila, ktera se bodo deželnemu zakladu povrnila in so omogočila, da bo ljudstvo zopet prišlo do novih virov dohodkov in do naklade, te številke, vsaj jaz to smatram, ti izdatki za deželno kulturo niso bili toliki, da bi se smelo trditi, da ta panoga narodnega gospodarstva absorbira veliko preveč. (Odobranje na levi. — Beifall links.)

Gospod referent je v svojem poročilu tudi navajal melioracijski zaklad in rad pošteno in lojalno priznavam, da je on s tem svojim nasvetom pokazal, da mu je mari prosep na tem polju. Toda sam navaja, da nikakor in pod kakimi pogoji ne sme biti dopuščeno, da se bodo iz tega amelioracijskega zaklada sploh dajale višje kakor 10 odstotne podpore. Gospoda moja, jaz moram odkritosrčno reči, da to določilo bi se mi zdelo krivično in jaz upam trdno, da visoka zbornica, ko se bo posvetovala o ustanovitvi amelioracijskega zaklada, temu načelu ne bo pritrdila, kajti doslej smo imeli veliko večjih projektov, za ktere je dežela dala po 30 in celo 40% prispevka. Brez števila je še projektov za dobavo pitne vode na suhem Krasu, kjer morajo ljudje po ure in ure daleč hoditi po vodo. Naj navajam Suho Krajino na Dolenjskem. Kedor je tam videl razmere, priznati mora, da bolj ubožne in vode bolj potrebne pokrajine ni kmalu, kakor je Suha Krajina, ktere ime samo že dovolj zaznačuje pomanjkanje vode. In tako je dosti tudi drugih krajev, ki bodo s tisto opravičenostjo prišli pred deželni zbor zahtevajoč podporo, da se izvršijo tam izboljševalna dela. Zato pa naj se tukaj vsaj pusti neka latituda, da se ne odkine že za naprej vsaka nada. Seveda s tem ni rečeno, da bi interesentje

ne imeli prispevati nič, ampak na vsak način morajo interesentje sami tudi prispevati, kajti ako bi dežela in država vse storili, potem bi vsak prišel in zahteval, da se mu izvrši izboljševalna naprava. Na vsak način pa ne bo mogoče dajati iz amelioracijskega zaklada tudi podpore po 20 ali 25%, ako bi deželni zastop videl, da se ravna za nujno, silno potrebno in opravičeno dobavo pitne vode.

Gospoda moja, novih virov je gospod poslanec Hribar lansko leto priporočal, da naj išče deželni odbor. Toda kamor se človek obrne, vidi, kako težavno bo najti novih virov, kajti na užitnino, na živila, na meso, na vino, na pivo nakladati še daljnih naklad res ne gre, kajti upoštevati moramo, da so v ogromnem številu ljudje, ki so zadeti po teh nakladah, ravno najneimovitejši in tudi užitninski davek je že dovolj trd. Izprožila se je tudi misel petrolej pritegniti, da bi služil tudi deželi v obdačenje. Pa tudi to je absolutno neopravičeno in izključeno, kajti to luč rabi najrevnejši človek. In zato ni misliti, da bi ta predmet bil podlaga za kako naklado. (Pritrjevanje na levi. — Zustimmung links.) Opozarja se tudi na žganje. Gospoda moja, glede žganja smo, kakor tudi gospod poročevalec pravi, dosegli že skrajni vrhunec in morda se bo moral začeti pomikati nazaj, kar bo za nas sicer v finančnem oziru hud izpadek, kar moramo iz idealnega stališča pa le želeči. Vsaj jaz mislim, da je bilo v intenciji deželnega zbora, ko se je izrekel za obdačenje žganja za 30%, ne le dobičkarja, ampak tudi etičen moment, da se v ljudstvu kolikor mogoče omeji žganjepitje, ki mu, kakor se vidi pri asentnih komisijah, toliko škoduje na duhu in na telesu. In kakor bi obžalovali izpadek v finančnem oziru, tako bi ta izpadek morali pozdraviti, ako bi bil dokaz, da se je ljudstvo obvarovalo od te kuge.

Gospoda moja, nakladati na druge stvari zopet večjo naklado, osobito na direktni davek, na zemljiški in hišni davek tudi ne bo slo. Vzemimo le, koliko je deželne naklade in potem računimo, da žalibog imamo silno malo obrtnije, osobito velike obrtnije, o kateri bi veliko dohodkov prišlo in, kedor živi na kmetih, mora priznavati, da so silno velike občinske potrebščine, naklade na direktni davek, hišni in obrtni davek. Kedor pozna številke, kako so naše občine obremenjene z nakladami v pokritje občinskih potrebščin, ki vedno naraščajo, kedor ve, kako vedno hujša postajajo bremena za siromake, ko sem jaz, poročevalec v tem oziru, videl ravno včeraj, da ima neka občina postavljenega za svoje ubožce v proračun celih 700 gld. med tem ko znašajo vse druge njene potrebščine le 300 gld., mora se vprašati, kako se pokrivajo troški. Gospoda moja, večinoma le z naklado na direktni davek. Vsled tega trdim, da je misel še bolj obdačiti direktni davek, izključena. Častiti gospod poročevalec pa tudi navaja nek vir novih dohodkov in pravi, da je le obžalovati, da deželni odbor ni še doslej izvršil naročila, ktero mu je bil deželni zbor dal lansko leto, namreč, da bi se izposlovalo od visoke vlade, da bi prepustila deželi realni davek. Gospoda moja, če se to ni formalno izvršilo, je pa deželni odbor, akoravno nisem poklican ga opravičevati to delovanje tudi storil.

Navajam, da je nižjeavstrijski deželni odbor povabil vse deželne odbore širne Avstrije, da so odposlali svoje odposlance deželne odbornike in dne 10. novembra 1897 se je na Dunaju v nižjeavstrijski deželni hiši vršil tak shod vseh deželnih odborov cele Avstrije. Pri dotičnem shodu se je ravnalo glede personalnega dohodninskega davka in tudi glede prepuščanja realnih davkov deželi. Visoko finančno ministerstvo je bilo zastopano po sek. šefu Mayerju in ta je imel priliko slišati izraze raznih deželnih odborov in vsi so se soglasno izjavili, da je absolutno in neobhodno potrebno, da se deželam prepusti realni davek, kajti bremena, která morajo razne kronovine nositi, so od leta do leta večja in neznosnejša, tako da jih deželam ni več mogoče prenašati. In prav zastopnik češkega naroda dr. Herold povdarjal je z vso odločnostjo potrebo, da se država spomni, da bo ona le tedaj dobro stala, ko bodo njeni udi imele krepkejšje odnošaje. In ravno o češkem kraljestvu, ko človek vozeč se po železnici vidi na stotine velikih tovarn, o deželi, ki je tako bogata in ki ima toliko obrtnije, se sme trditi, da imajo jako nepovoljno deželno gospodarstvo, kajti vzlic 49 ali 50% oni deželni zakladi imajo v proračunu $4\frac{1}{2}$ milijona primanjkljaja ali deficita, kterega bodo s posebnim posojilom pokrili. Če se je takim bogatim deželam tako težko boriti, toliko bolj naši kronovini, ki ima veliko popolniti in storiti, kar je bilo prej zamujenega in která mora ob enem, ker nima velikih drugih virov, večinoma napraviti naklade le na direktni davek in na užitnino, ki pa delujoče stanove tako težko zadenejo. Z dovoljenjem prečastitega gospoda deželnega glavarja si pa usojam prebrati resolucijo, ki se je na dotičnem shodu na Dunaju vspricho zastopnika vis. ces. kr. finančnega ministerstva sklenila in ki se glasi:

(bere: — ličst:)

„Zbrani odposlanci deželnih odborov izjavljajo, da z ozirom na vedno naraščajoče troške za deželne potrebsčine, osobito na polju ljudske omike, zdravstvenih naprav, prometnih sredstev, oskrbovanja siromakov je nujno potrebno, da država deželam za saniranje deželnih financ in za zmaganje ogromnih nalog, ktere imajo dežele izvrševati, pride v pomoč z državnimi podporami.

Absolutno potrebno je, da ces. državna vlada obljubo glede prepustitve realnih davkov deželam kmalu izpolni.“

Upanje je, da taka soglasna resolucija ali sklep vseh deželnih odborov avstrijskih bo našel ugodno rešitev pri finančnem ministerstvu sedanjem, ktero je, kakor prejšnje, se tudi izjavilo v parlamentu, da priznava absolutno potrebo, da se deželam pride v pomoč glede uredbe finančnih razmer in saniranje njih deželnih financ. Sedanji finančni minister je tudi to izjavil. On sicer je priliko porabil in tudi v drugej priliki, ko je priznal, da se bo vsaj del realnih davkov prepustil deželam. Ko se mu je namreč poklonila deputacija učiteljev avstrijskih, která je imela namen, da bi se učiteljstvo podržavilo, kakor bi bilo tudi najbolj umestno in kar je gospod referent tudi lansko leto povdar-

jal, ker le vlada komandira, dežele pa plačujejo in ker bi bilo torej opravičeno, da bi za ljudsko šolstvo država skrbela, ker je ona v prvi vrsti poklicana izomikavati svoje narode, je rekel finančni minister, da iz avtonomnih načel se ni nadjati, da bi se ljudsko šolstvo podržavilo, ker po teh intencijah veljaj, da si dežele same urejajo svoje ljudsko šolstvo. Če je pa to načelo pravo, pa naj država skrbi, da bodo tudi res dežele po svojej smeri urejevale ljudsko šolstvo. (Odobranje na levi. — Beifall links.)

Upati je torej, da se to posreči in zato naj bodi deželnega odbora in vseh poslancev vestna dolžnost, ne odnehati in, ko se zopet povrnejo redni parlamentarni odnošaji, z vso silo delovati na to, da se deželam odkažejo realni davki, ker bo le s tem olahkočeno naše breme in stanje. Še eno sredstvo bi bilo, ktero bi v tej debati navedel, da bi se namreč deželnemu odboru tudi posrečilo izposlovati od finančne uprave, da bi se naklada užitninska pobirala od dežele in ne le potom javnih dražb, ampak da bi se z deželo napravila v tem oziru pogodba. In kolikor sem imel priliko se o tej stvari poučiti, lahko rečem, da imam nado, da se posreči ta dogovor med finančno upravo in deželo in da bo potem deželni odbor, ki ima že precej dobro razvito in poučeno osobje za pobiranje naklade, tudi državno užitnino proti posebnemu pavšalu pobiral. In tudi tukaj upam, da bo v tem najti novi vir dohodkov. Naše finančno stanje je res tako, da je povsod treba gledati, kje bi se našel kak nov vir, da zmoremo svoje naloge in da se nam ne bo treba omejiti na polju šolske izomike, kmetijstva in obrtnijstva. (Živahno odobranje in ploskanje na levi. — Lebhafter Beifall und Handclatschen links.)

Deželni glavar:

Dalje ima besedo gospod poslanec Luckmann.

Abgeordneter Luckmann:

Hoher Landtag! Ich muß es anerkennen, daß der Herr Referent uns mit großem Fleiße eine Zusammenstellung über das Landesbudget gegeben hat, die sehr instructiv ist und über die lange Zeit seit Beginn des verfassungsmäßigen Lebens in Krain eine Übersicht gestattet. Wer dieselbe studirt, wird finden, daß die Worte, welche der Herr Vorredner ausgesprochen hat, sehr begründet sind und daß wir mit allem Ernste die finanzielle Situation berücksichtigen müssen.

Seit 30 Jahren sind die Ausgaben nahezu auf das fünffache, von 300.000 fl. auf 1.300.000 fl. gestiegen, und damit ist es noch nicht genug, in früheren Jahren war die Abtragung der Grundentlastungsschuld die Hauptauslage und das Land wäre dann bis 1897 und 1898 nach den damaligen Vorschlägen schuldenfrei gewesen. Es wurde jedoch die Grundentlastungsschuld prolongirt und eine Schuld von $3\frac{1}{2}$ Millionen neu contractirt und das Land hat noch einen großen Staatsbeitrag für die Grundentlastung durch 5 oder 6 Jahre erhalten.

Es hieß immer, wir werden diesen Beitrag productiven Ausgaben zuwenden und in dieser Richtung möchte ich den Ernst der Situation, den der Herr Referent ohnedies in seinem Berichte betont hat, noch näher beleuchten.

Sehen wir einmal zurück und fragen wir uns: Wo sind denn die Erträge dieser productiven Investitionen beim Landesfonde ersichtlich? Da muß ich aufrichtig sagen — ich lasse mich gerne belehren — daß ich außer der Einnahme aus der Landwehr-Kaserne, bei den Landeseinnahmen keinen direkten Nutzen aus irgend einer früheren Investition finde. Die Einnahmen sind nirgends gestiegen. Nun müßten aber unsere Investitionen wenigstens bei den Steuerleistungen ersichtbar sein.

Der Herr Referent hat sub 2 eine Tabelle geliefert, welche ich — ich muß zugeben, er konnte sie nicht richtig zusammenstellen, weil die Daten in den Landtagsprotokollen fehlen — welche ich nicht als ganz richtig anerkennen kann; ich werde noch darauf zurückkommen. In dieser Tabelle sehen wir, daß die Steuerleistungen sich wohl innerhalb einzelner Kategorien verschoben haben, aber die Gesamtsumme der Staatssteuern, welche uns als Basis für die Umlagen dient, hat sich eher vermindert. Die productiven Investitionen werden vielleicht in Zukunft einen Nutzen für die Landes-Budgetirung aufweisen, aber bis jetzt ist davon leider nichts zu ersehen.

Wenn wir die vorliegende Steuertabelle betrachten, so könnte man vielleicht dadurch getäuscht werden und zu der Ansicht gelangen, daß die Steuern seit 1863 successiv gestiegen sind. Ich muß aber darauf aufmerksam machen, daß die vorliegende Tabelle nicht richtig ist und nicht richtig sein kann.

Der Herr Referent hat bereits bemerkt, daß bis zu den 80er Jahren nur das Ordinarium zur Grundlage der Umlagenberechnung aufgenommen wurde, nicht aber das Extraordinarium, welches früher 100%, resp. 70% ausmachte, wozu noch der Kriegszuschlag mit 25% kam. Erst seit dem Jahre 1882 wurden auf Vorschrift der Regierung alle Staatssteuern zur Basis der Umlagen genommen. Ich habe bis zum Jahre 1881 zurückgeblättert und gefunden, daß wir im Jahre 1881 den Beschlus gefaßt haben, die Gesamtsteuern per 1,408 000 fl. zur Basis der Umlagenberechnung zu nehmen. Damals hat die Grundsteuer allein 863.600 fl. betragen. Die Grundsteuer wurde jedoch erst im Jahre 1881/1882 ermäßigt, es kann also die Ziffer, welche in der Tabelle II in irgend einem Jahre für die gesammten Staatssteuern, wie z. B. im Jahre 1875, mit 735.000 fl., oder im Jahre 1877 mit 866.000 fl. für das Ordinarium allein, nicht richtig sein, weil, wie ich bereits bemerkt, bis zum Jahre 1881 die Grundsteuer allein 863 000 fl. betragen hat, worauf solche sehr ermäßigt wurde.

Wir sehen jedoch andererseits, daß dieser Anzfall der Grundsteuer theilweise gedeckt ist durch Erhöhung der Erwerbs- und Einkommensteuer, insbesondere finden wir die Steuer von den der öffentlichen Rechnungslegung unterliegenden Gesellschaften pro 1899 präliminirt mit 327.276 fl., das ist jedenfalls eine sehr bedeutende Veränderung. Ich muß diese Steuer als eine sehr drückende, nahezu als eine Capitalis-Confiscation bezeichnen, nicht wegen der Höhe des Procent-

satzes von 10 ¹/₂%, denn darüber ließe sich reden, sondern wegen des Umstandes, daß Gesellschaften, welche ohne Nutzen oder gar mit Verlusten arbeiten, davon hart betroffen werden und hauptsächlich wegen der Handhabung des Gesetzes und Willkür bei Festsetzung der Höhe des zu versteuernden Reinertrages, so werden z. B. alle Reservefonde aus früherer Zeit, welche vom Gründertrage oder vom Hausbesitze herrühren, seiner Zeit von den Grund- und Gebäudezinssteuern betroffen waren, nun der neuen Erwerbsteuer unterzogen, das neue Gesetz also rückwirkend gemacht. Es werden zu dem Reinerträge zugerechnet und der Steuer unterworfen nicht bloß die bezahlten Grund- und Gebäudesteuern, sondern auch die vielen Gebühren und Stempel, alle Umschreibgebühren, welche Lasten, gleich den bezahlten Erwerbssteuern als ein Reinertragnis besteuert würden. Die Ausführung des Gesetzes ist so crudel, daß ich sagen muß, es gibt kein Land auf der Welt, wo die der öffentlichen Rechnungslegung unterliegenden Gesellschaften so belastet und überlastet werden wie in Oesterreich. Nicht genug damit, daß man den Ertrag einer Gesellschaft so enorm hoch besteuert, besteht noch die ungeheuerliche Anomalie, daß eine zweite Gesellschaft, welche allenfalls Actien dieser erst besteuerten Gesellschaft besitzt, nochmals die ebenso hohe Steuer bezahlen muß und so weiter, dazu muß die Corporationsteuer eingerichtet werden und überdies muß noch der einzelne Actionär endlich die Personaleinkommensteuer zahlen.

Es ist hier im diesen hohen Hause nicht der Platz eine Änderung zu beantragen und wird dies noch an anderer Stelle geschehen, denn es kann so nicht bleiben. Sie finden die bedenklichen Klagen über diese Ungerechtigkeiten bei jedem Rechnungsschäftsberichte, so z. B. der Südbahn, der Buschtiehrader-Bahn, jeder Industrie-Gesellschaft etc. Ich besorge, daß diese Besteuerung auf jede Industrie im Reiche und auch auf Neugründungen schädlich zurückwirken wird; so daß neue Industrien nicht entstehen werden.

Wer eine Industrie im Lande gründen will, muß mehr oder weniger darauf bedacht sein, auch für das Ausland arbeiten und concurriren zu können, denn nur vom Absatze im Inlande abzuhängen ist keine gesunde Basis. Wie soll man jedoch im Auslande concurriren können, wenn man so unendlich viel höher mit Steuern belastet ist, welche man doch auf die Gesehungskosten der erzeugten Waren rechnen muß. Vergleichen wir die Steuern gegen den deutschen oder italienischen Concurrenten — von den Engländern, die in Bezug auf Steuern so glücklich behandelt werden, will ich gar nicht reden — da wird es sich jeder überlegen, sein Geld in einer Industrie anzulegen, welche exportiren muß. Auf einer Seite macht man in Oesterreich Gesetze, welche die Industrie so ungeheuer belasten, nahezu umbringen, und auf der anderen Seite will man durch kleinliche Mittel helfen, den Export begünstigen, indem man ein paar Kaufleute erziehen läßt und eventuell subventionirt oder einige Consularagenten beauftragt, etwas zu thun, eine Exportbank projektirt oder indem man bei dieser oder jener Fracht für den Export ganz geringe Ermäßigungen macht.

Das ist rein vergebliches Bemühen, und es wird nicht anders zu helfen sein, als daß man auf das exportirte Gut den darauf entfallenden Antheil der

Steuern zurückgibt, den man den Industriellen so grausam abgenommen hat. Alle Concurrenz ist sonst unmöglich, denn der gewandteste Kaufmann im Ausland wird die österreichischen Producte nicht absetzen können, wenn dieselben wesentlich theurerer producirt sind, als von den Concurrenten in jedem andern Lande.

Ich habe schon bemerkt, daß wir diese Verhältnisse nicht ändern können. Aber durch die Ausführung des Gesetzes wird auch eine schädliche Wirkung auf unsere Finanzen hervorgebracht, indem unsere Industrie eher abnehmen als zunehmen wird und ich komme zu dem Schluß, daß etwas geschehen muß, damit das Land nicht Finanzcalamitäten entgegengeht. In dieser Richtung kann ich dem Herrn Vorredner nur zustimmen, daß anzustreben wäre vom Staate die Überlassung der directen Steuern an die Länder zu erreichen.

Nachdem unsere Steuerbasis nicht gestiegen ist, bildet für unser Landesbudget die Brantweinsteuer die Haupteinnahme. Gott sei es geklagt, der Consum von Brantwein ist fortwährend gestiegen, so daß wir eine Bedeckung für die Landesbedürfnisse finden konnten. Wir haben uns dadurch geholfen und weiter gefrettet. Wenn uns nun diese Steuer genommen wird, wenn sich der Staat dieser Einnahme bemächtigt, so wird unsere Lage eine sehr traurige werden und das Land in weitere Schulden kommen, anstatt daß es die bestehenden Schulden abzahlen vermöchte, die heute schon bestehen. Wir müssen also, wie der Herr Vorredner angedeutet hat, uns der allergrößten Sparsamkeit besleißigen. Andererseits möchte ich mir an den Landesauschuß die Bitte gestatten, den Bericht, den der Herr Referent mit so großem Fleiße zusammengestellt hat, bezüglich der Tabelle II bis zur nächsten Session richtigstellen zu lassen.

Es ist sehr zu beklagen, daß wir in unseren Landtagsprotocollen aus der früheren Zeit bezüglich der Steuerleistungen der einzelnen Categorien der Steuerträger keine Informationen finden. Wohl wurde vor wenigen Jahren erreicht, daß der Landesauschuß uns in seinem Jahresberichte die genauen Details der eingegangenen Steuern bekannt gibt, und es ist für mich immer eines der interessantesten Capitel, wenn ich den Jahresbericht in die Hand bekomme, die Änderungen in den Steuerleistungen einzusehen. Aber aus der Vergangenheit fehlt jeder Anhaltspunkt, und wenn unsere Nachfolger den vorliegenden Bericht erhalten werden, würden sie dieselben für richtig halten und daraus unrichtige Schlüsse ziehen in Bezug auf die Zeit seit dem Jahre 1863 bis 1882.

Ich erlaube mir daher folgende Resolution zu beantragen:

(bere: — liest:)

„Der Landtag wolle beschließen:

Der Landesauschuß wird beauftragt, die Tabelle II der Beilage 65 mit den Details der einzelnen Steuerategorien, zuzüglich der Extra-Ordinarien und Kriegszuschläge ergänzen beziehungsweise richtigstellen zu lassen und die richtig gestellte Tabelle, welche sämtliche vom Lande geleistete Staatssteuern zu ersehen ermöglicht, in der nächsten Session vorzulegen.“

Ich glaube, damit wird ein richtiger Anhaltspunkt für die Berathung jedes Landesbudgets geboten werden, und von nun an werden wir in der Lage sein,

die genauen Daten auch aus den Berichten des Landesauschusses zu entnehmen. Im Allgemeinen können wir nichts anderes thun als: Sparen so viel als möglich, bei jeder Gelegenheit untersuchen, ob bei den productiven Auslagen ein directer oder indirecter Nutzen für die Einnahmen des Landes zu erwarten ist. Wo dies nicht der Fall wäre, da müssen wir uns klar darüber sein, daß die Mittel des Landes uns nicht gestatten, solche Auslagen zu votiren, wie wir es bisher zuweilen gethan haben. (Prirtrjevanje na desni. — Zustimmung rechts.)

Deželni glavar:

Gospodje, ki podpirajo resolucijo gospoda poslanca Luckmanna, izvolijo ustati.

(Se podpre. — Wird unterstützt.)

Resolucija je zadosti podprta in je torej v razpravi.

Gospod poslanec Lenarčič ima besedo.

Poslanec Lenarčič:

Visoka zbornica! Proračun deželnega zaklada obsega prav obširno polje, on se dotika našega gospodarskega življenja in on se dotika tudi našega duševnega življenja. Umestno je toraj, da se pri tej priliki izreče kritika glede samouprave dežele, kakor tudi glede postopanja raznih centralnih oblastev napram posameznikom.

Gospoda predgovornika sta že glede deželne samouprave izrekla svojo kritiko in pri podrobni razpravi bo še prilika dana, se oglašiti še za jeden ali drugi predmet, katerega nam navaja deželni odbor oziroma finančni odsek s svojim poročilom. Deželni odbor predlagal nam je tukaj za 20.600 gld. više potrebščino kakor pa lansko leto in je predlagal, da naj bi se naklada na pivo povišala, da bi se tako pokrtil ta nedostatek v deželnem proračunu. Finančni odsek je pa po informacijah, katere je dobil od strani c. kr. deželne vlade, stopil na drugo stališče, in je odklonil povišanje naklade na pivo in je želel, da se končni nedostatek v deželnem proračunu v znesku 12.127 gld. pokrije iz blagajničnih preostankov. Ne morem soditi, ali ima deželna blagajnica kaj takih preostankov na razpolaganje, in to tudi ni moja briga, ampak s tem naj se peča finančni odsek, ki je imel itak priliko, informirati se o vseh podrobnostih. V obče mi je omeniti, da je silna radodarnost, s katero podpiramo razne naprave v deželi, pojavila, kakor je že finančni odsek omenil, neko razsipnost, katero je sicer častiti gospod tovariš Povše kritikoval in omenil, da ni razsipna, vendar se pa v tem pogledu lahko tako imenuje, ker se hoče v kratki dobi popolniti in storiti jako mnogo tistega, kar se je poprej zamudilo v desetletjih in celo stoletjih. Z ozirom na vse to se more reči, da je deželni proračun v obče ugoden. Seveda grešimo v tej zadevi zlasti na deželno naklado na žganje, katero je deželni odbor v svojem poročilu predlagal s 408.000 gld., katero pa je finančni odsek na podlagi dat iz prejšnjih let za 7000 gld. zvišal in katero toraj predlaga v skupni

svoti 415.000 gld. Reči se mora, da prav za prav vzdržuje alkohol naše gospodarstvo v deželi, ona tvarina, ki nosi v ljudstvo toliko zlo, ona tvarina, katero je hotel deželni zbor s svojim sklepom, ko je sklenil naklado, omejiti v konzumu, katera tvarina pa vzlic temu ima toliko privlačne sile v sebi, da se vzlic visoki nakladi, skoraj bi rekel, pomnožuje in svoje gorje deli med prebivalstvo.

Namen te naklade je takrat torej bil, da se omeji žganjepitje, ali pri tem je pa upoštevati to, da se pri prodaji oziroma pri podrobnem iztočevanju žganja uporabljajo razna sredstva, ki omogočujejo, da tudi iz manjše množine naraste večja množina. V obče se mora reči, da se dober namen, dobro delo že na zemlji poplačuje.

Deželni zbor je imel, ko je upeljal naklado na žganje, dober namen, omejiti žganjepitje, in ta dober namen se mu je jako dobro izplačal, ker do sedaj ta naklada donaša deželi tako obilnih dohodkov.

V podrobnosti proračuna se torej ne morem spuščati tukaj pri generalni razpravi, ampak o podrobnostih se izreči bo prilika dana v specialni razpravi. Kdor hoče delati izdatke in mi to hočemo, ta mora skrbeti tudi za pokritje in vsled tega mora tudi pritrditi nakladi, s katero je jedino mogoče nedostatke oziroma potrebščine pokrивati. Toliko v obče glede proračuna. Preiti mi je pa pri tem še tudi na drugo polje.

Malo povoda je treba, gospoda moja, da se napolnijo predali na senzacionalne prizore prežečih, lačnih izraelskih in drugih časopisov, kakor smo to zadnji čas imeli priliko videti. Moje nedolžne stvarne opazke glede učenja ruskega jezika, oziroma glede poučevanja ruskega jezika kot neobligatnega predmeta na naši ljubljanski realki, dale so po zasluženji njegove ekscelence gospoda deželnega predsednika, ki je s svojim tedanjim malicijoznim nasmehom in s svojim „Gott sei Dank“ zasukal jih popolnoma po nepotrebnem na politično polje, kajti od moje strani ni bilo namena provzročiti kako politično demonstracijo, povod, da se je v vsem izraelskem časopisju od „Fremdenblatta“ doli do priloge Grasekega „Tagblatt“ vzbudil krik in vik o panslavizmu v tej zbornici in o slovanski irredenti. Nemška prislovica, na katero se jaz glede tega časopisja pri tej priliki spominjam, pravi: „Wie der Esel im Isth, so denkt er von anderen“. (Odobranje v središču in na levisi. — Beifall im Centrum und links.) Repliciral zadnjič nisem na izvajanja ekscelence gospoda deželnega predsednika, ker sem bil mnenja, da bo ta zadeva ostala med nami in se ne bo v javnosti takoj zasukala na politično polje. Danes pa se čutim primoranega replicirati na to in sicer ne zaradi tega, da bi se hotel opravičevati glede očitanja, da bi bil hotel s svojim predlogom uprizoriti politično demonstracijo, kajti da bi v tej zadevi odgovarjal, smatram pod svojo častjo.

Dokler se je odgovor njegove ekscelence gospoda deželnega predsednika pečal s tem, kaj on smatra kot atribut slovanskega omikanca, češ, da on pozna mnogo visoko omikanih Slovanov, ki niso večji ruskega jezika, bil je ta odgovor popolnoma na stvarni podlagi in v tej zadevi gospodu dežel-

nemu predsedniku ne morem ničesar drugega odgovoriti, kakor da se mi umevno zdi, da se mu kot rojenemu Nemcu vsekakor ne more usiljevati prijazno naziranje slovenskih teženj. Privatno mnenje gospoda deželnega predsednika o tem, katerega Slovana on smatra kot omikanega in katerega ne, mora biti nam Slovencem nemerodajno.

Jaz pa upam, da pridejo tudi oni časi, ko nam Slovanom v medsebojnem občeivanju ne bo več treba posluževati se nemškega panslavističnega jezika. Če imajo drugi veliki narodi svoj centralni občeivalni jezik in v tem jeziku svojo bogato literaturo, jim to iz vsega srca privoščimo in radi se tudi mi zaletavamo v ta bogat zaklad, da tam popolnimo svoje znanje, katero nam je, če smo mi večji dotičnega jezika, lahko pristopno. Z vsakim novim jezikom, katerega si kdo prisvoji, odpre se dotičniku nov svet in sklicujem se tu na besede Karola V., v čigar državi solnce ni zašlo in ki je rekel: Kolikor jezikov znaš, toliko mož veljaš. Zakaj bi pa mi Slovani ne prišli enkrat do tega, da bi bili deležni dobrote nekega splošnega, vsem omikancem lahko pristopnega slovanskega jezika, v katerem bi se spisovala knjige stalne vrednosti in kateri jezik bi nam služil v medsebojnem občeivanju.

Slovanski narodni deli so separatistični in vsak del velikega slovanskega roda piše sedaj tako rekoč le zase, in še tako izborne knjige enega ali drugega teh plemen ne pridejo, vsaj v originalu ne do občne veljave med vsemi slovanskimi narodi, ampak le v nemških ali francoskih prestavah. V originalu se berejo le redkokedaj in to je tudi jako naravno.

Če je knjiga zabavnega zadržaja, se od čitatelja, ki se s tako knjigo bavi, ne more zahtevati, da bi se mučil z jezikovnimi težkočami, če je pa knjiga strokovna, je vsaka beseda pomembna in tedaj je treba dobro večš biti dotičnega jezika, ako jo hočemo razumeti.

Odtod pride, da je tako malo zanimanja za nam najbližje stoječe slovanske literature. Ti vzroki so torej iz enega stališča oni, ki provzročujejo naše želje po poučevanju slovanskih jezikov. Zakaj sem pa zadnjič jaz bil navedel ravno potrebo učenja ruskega jezika? Gospoda moja, to je jako naravno. Ako se oziram na to, da je ruski jezik nam jako blizu soroden, ako se oziram na blagoglasnost tega jezika, na obilo in razširno literaturo, ako se končno oziram na to, da nad 82 milijonov ljudi govori ta jezik, potem je čisto naravna naša želja po učenju tega svetovnega jezika.

Nikakor nečem s tem svojim predlogom ugovarjati krasoti drugih slovanskih jezikov in zlasti krasoti nam najbližjih jugoslovanskih jezikov, ki so nam tako pri srcu in katerih učenje se je tudi v visoki zbornici kot potrebno poudarjalo; ali vzlic tej krasoti ni misliti, da bi ti nam najsorodniši jeziki postali nekaki svetovni jeziki, ki bi služili kot medsebojni občeivalni jeziki za vse Slované in volapūka menda se pa vendar ne bomo učili, ako hočemo Slovani med seboj občeivati.

Drugi razlog, ki me je privedel do tega, da sem prišel tedaj s svojim predlogom pred visoko zbornico, bil je ta, da je treba omogočiti naši inte-

ligenci, zlasti naši tehnično izobraženi inteligenci, potem pa naši industriji in naši trgovini izhod iz dežele in izhod iz države. Kam pa naj se v tej zadevi obrnemo? Sever s svojo Nemčijo nam je zaprt. Tam imajo v obilici izobraženega ljudstva in tam cvete industrija in trgovina v taki meri, da moramo Nemčijo le zavidati.

Torej na sever izdelki naše industrije ne bodo mogli izhajati in tje tudi ne bo mogla izhajati naša inteligenca. Kako pa je s Francijo na zahodu? Tudi v Francijo ni upati, da bi naša inteligenca hodila, da bi naša trgovina oziroma industrija oddajala svoje izdelke. O Angleški sploh ne govorim.

Prejšnje čase nam je bil vsaj jug odprt, ali v novejšem času, odkar je Nemčija s svojo zdravo gospodarsko politiko nastopila na tem trgu in podrta tla hegemoniji angleški, zdaj je tam za nas mnogo težavnejša konkurenca. Prej smo se imeli boriti z angleško konkurenco, z angleškimi proizvodi, ki pa so bili vsaj primeroma jako dragi. Zdaj pa se imamo boriti z nemškimi proizvodi, ki so mnogo cenejši in ki z uspehom konkurirajo z angleškimi proizvodi. Vendar pa si ne morem misliti stvari tako, kakor da bi mi morali ostati v deželi. Industrija potrebuje izhoda in v deželi sami torej ne moremo ostati. Vsaj smo to videli v zadnjem dasu, ko je tuja konkurenca nas oziroma našo industrijo s svojimi izdelki za izvoz potisnila nazaj v domačo deželo, da je vsled tega mnogo industrijskih podjetij domačih podleglo in da so bili podjetniki primorani ustanoviti razne kartelev v obrambo svoje samostojnosti. H kartelom se kmalu ne odloči kako podjetje, ker izgubi s tem svojo samostojnost v razpolaganju s svojimi sredstvi, in le sila primora koga, da se izreče za kartel. Ostane nam torej le še jug, to je balkanski polotok in izhod, namreč Rusija. Tu pa nam je treba slovanskega občevalnega jezika. Če iščem kako službo, treba mi je znati jezik dotičnega podjetnika, oziroma jezik dotične dežele, v kateri iščem to službo.

Če iščem zvezo za industrijske izdelke, ali če iščem trgovinske zveze, je ravno tako potrebno, da se poslužujem dotičnega deželnega kot občevalnega jezika, kajti potem imam veliko lažje stališče in smatrajo me nekako za sorodnika, za domačinca, ako govorim v jeziku, kterege govori tisti, s kojim iščem zveze.

Ugovor, da naši učni zavodi pač ne morejo imeti namena, da bi se ljudje pripravljali za inozemstvo, ta ugovor bi istotako veljal tudi za francoski in angleški jezik.

In vendar imamo francoščino in angleščino na naših realnih zavodih upeljano kot obligatni predmet, dočim je moj nedolžni predlog meril le nato, da se ruščina kot neobligaten predmet poučuje na našem domačem zavodu. Potrebo znanja ruskega jezika je uvidela tudi naša vojna uprava, ktera je, kakor je že zadnjč ob priliki, ko se je razpravljaj načrt realskega zakona, omenil častiti gospod kanonik Kalan, pri armadi vpeljala učenje tega jezika. Da pa ni predlog, kterege sem jaz stavil, tudi v drugem oziru tako gorostasen, kakor se je pisalo po vsem oficijoznem časopišu, gospoda moja, zato vam

hočem samo klasično pričo, nemško „Kölnische Zeitung“ navesti. Dotični časopis govori na dolgo in široko o potrebi ruskega jezika za Nemčijo, govori o vojni upravi nemški, ktera tako silno želi, da bi se njeni pristaši učili ruskega jezika, govori dalje tudi še o potrebi ruskega jezika glede na industrijo in glede na trgovino in pravi med drugim sledeče:

(bere: — ließt:)

„Manches würde besser stehen, wenn das Russische wenigstens fakultativ auf Real-Gymnasien und Realschulen gelehrt würde, und hievon würden im Frieden Kaufleute und Industrielle ebenso Nutzen ziehen können, wie die Intendantur, die Armeeverwaltung und die Officiere.“ Dolga je še ta razprava glede učenja tega jezika in če so oficijozni listi konsekvantni, potem bi morali tudi soditi, da je „Kölnische Zeitung“ ein Schwärmer, dem es nur um eine aufdringliche panslavistische Demonstration zu thun war.“

Mnogo umestneje bi bilo po mojem mnenju to, ako bi ti stražitelji našega avstrijskega patrijotizma najprvo pred svojim pragom pometli. (Živahno odobranje v središču in na levi. — Lebhafter Beifall im Centrum und links.) Tam bi nahajali iredentističnih smetij v izobilju in kedar bodo tam dobro pometli, potem bom tudi jaz z velikim veseljem vskliknil: „Gott sei Dank.“

Deželni glavar:

Želi še kdo besede o splošni razpravi?
Gospod poslanec Šubic ima besedo.

Poslanec Šubic:

Visoka zbornica! Ker se je debata zasukala na zadnjo debato o realnem zakonu, pri kateri sem bil jaz poročevalec, moram spregovoriti par kratkih besed, kajti tudi meni, takratnemu poročevalcu, se je nekako ravno tako godilo, kakor gospodu tovarišu predgovorniku Lenarčiču.

Poročila o govoru poročevalca so bila taka, da se jim je človek res moral čudom čuditi, ko jih je čital. Med drugim se je poročevalcu očitalo v nemških listih, da je vse, kar je gororil, bilo „ein heller Unsinn“. Gospoda moja, in kaj je govoril poročevalec? Govoril je popolnoma mirno in stvarno in držal se je jedino le pedagogičnega stališča ter osobito povdarjal kakor avstrijski pedagog, da je od nekaj stal na stališču, da se ima pred vsem gojiti v šoli patrijotizem in ljubezen do prejasne dinastije in potem — rekel je poročevalec — dolgo nič ne pride in naposled še le strokovno delovanje, in da se patrijotizem najlažje goji in vceplja mladini v materinem jeziku. Te nazore je zastopal poročevalec pri dotični razpravi, potem pa je moral čitati, da je bilo vse „ein heller Unsinn“. Čestitam stranki, ktera ima take poročevalce v svoji sredi!

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

Der Herr Abgeordnete Excellenz Baron Schwegel hat das Wort.

Abgeordneter Excellenz Freiherr v. Schwegel:

Ich bin in der angenehmen Lage, mich mit den Ausführungen des Herrn Berichterstatters über das vorliegende Landesbudget wesentlich und vollständig einverstanden zu erklären. Er vertritt genau denselben Standpunkt, den ich auch schon bei einem andern Anlasse vertreten habe, als ich der Meinung Ausdruck gab, daß die stricteste Sparsamkeit das erste und wichtigste Mittel ist, welches wir bezüglich unserer Landesverwaltung im Auge behalten müssen.

Es ist von verschiedenen Seiten heute und auch schon früher darauf hingewiesen worden, daß die Lage unserer Landesfinanzen eine ernste ist und daß in keiner Weise die Gefahren übersehen und unterschätzt werden dürfen, denen wir entgegengehen, wenn wir nicht bei Zeiten eine entsprechende Sanirung durchführen.

Das Bild, welches uns der Berichterstatter von dieser Finanzlage entworfen hat, ist wirklich ein düsteres und sein menetekel, das er vorführt, ist vollständig berechtigt und wäre einzig und allein schon in dem Augenblicke berechtigt, als man sich der Erkenntnis nicht verschließt, daß an dem Tage, wo die Haupteinnahme, auf welcher unser Landesbudget beruht, wie der unmittelbare Vorredner mit Recht hervorgehoben hat, die Einnahme aus dem Brantweine uns geschmälert würde, wir in eine sehr schwierige Situation gerathen müßten. Denn nach der von Seite der Regierung in Aussicht gestellten Auftheilung dieser Einnahme unter die Länder, würde auf uns eine um 200.000 fl. geringere Einnahme entfallen als heute, wo wir dieselbe mit 415.000 fl. präliminirt haben. Das wird wohl jeder zugeben müssen, daß eine solche Schmälerung der Einnahmen eine höchst ernste Frage ist.

Die Möglichkeit, ja die Wahrscheinlichkeit, mit dieser Eventualität zu rechnen, liegt so nahe, daß sich derselben Niemand verschließen wird; sie liegt deshalb so nahe, weil wir eigentlich in dem aller kürzesten Zeitraume schon mit dem diesbezüglichen Gesetze rechnen müßten, das uns zwingen wird, ernstlich Vorsorge für den Ausfall zu treffen, der uns droht.

200.000 fl. umgerechnet auf die Landesumlage, die jetzt nahezu die einzige Grundlage unserer Bedeckung bildet, bedeutet eine so namhafte Erhöhung, daß ich mit allen Herren, welche dieselbe von vornherein perhorresciren, vollkommen einverstanden bin. Wir können also nicht umhin, der Frage, wie wir den eventuellen Finanzschwierigkeiten begegnen werden, bei Zeiten mit der größten Aufmerksamkeit näher zu treten und alles zu versuchen, um rechtzeitig den Gefahren, die uns drohen, zu begegnen.

Von Seite des Herrn Berichterstatters ist in seinem Berichte darauf hingewiesen worden, daß ein Theil dieser Gefahren, die uns bedrohen, durch die Schaffung des Meliorationsfondes zu beseitigen sei. Auch ich theile die Ansicht, daß, wenn dieser Meliorationsfond auf gesunder Grundlage geschaffen und namentlich wenn derselbe in der strengsten Weise gehandhabt wird, uns ein wesentlicher Vortheil daraus erwachsen kann.

Dieser Vortheil wird aber wesentlich darin gelegen sein, daß wir dadurch gezwungen sein werden, uns eine gewisse Reserve aufzuerlegen in der Bewilligung der Mittel, über welche wir heute — gestehen wir es aufrichtig — in sehr großmüthiger Weise verfügen.

Es ist von Seite des ersten Herrn Redners in der Debatte darauf hingewiesen worden, daß die Ausgaben zur Förderung der Landescultur nicht verringert werden dürfen und daß wir noch größeren Projecten entgegensehen, die außerordentliche Ausgaben von uns erheischen werden. Ich zweifle nicht daran, daß dem so ist; aber nichts destoweniger möchte ich Sie fragen, ob Sie nicht mit mir einverstanden sind, daß wir bei der Bewilligung von vielen derartigen, die Landescultur fördernden Ansprüchen, die an uns herangetreten sind, mit viel größerer Sparsamkeit und ohne Schädigung der wirklichen wirtschaftlichen Interessen hätten vorgehen können. Ich glaube, daß wir unbedingt in dieser Richtung mit größerer Vorsicht in Zukunft werden operiren müssen, und wenn auf die Anträge, die beim Meliorationsfonde zur Sprache kommen werden, bereits von Seite des ersten Herrn Redners hingewiesen wurde, so glaube ich, daß, wenn dieselben sich nicht strict mit den Anträgen, die zur Verhandlung kommen, decken, nichts destoweniger die Auffassung vollkommen gerechtfertigt ist, daß wir in Bezug auf Beiträge zu unverzinslichen, nicht rückzahlbaren Anlehen uns eine sehr wesentliche und ernste Beschränkung werden auferlegen müssen. Wir widmen, wie auch schon im Berichte des Berichterstatters hervorgehoben wurde, für derartige Zwecke jährlich eine bestimmte Summe, die vor wenigen Jahren fixirt wurde. Nichts destoweniger wissen Sie alle, daß, obwohl wir erst vor kurzer Zeit diesen Beschluß gefaßt haben und wie oft auch daran erinnert wurde, daß an diesem Beschlusse festzuhalten sei, wir nichts destoweniger nur allzuleicht die gezogene Grenze überschreiten. Es wird Ihnen vielleicht nicht entgangen sein — wenigstens in der öffentlichen Meinung wurde dies wiederholt schon hervorgehoben — daß mancherlei Bewilligung dieser Art, die vielleicht auf dem steinigten Boden des Karstes gerechtfertigt war, auf anderen Gebieten sich nicht rechtfertigen läßt, und ich möchte auf einen Schaden hinweisen, den wir dadurch hervorrufen, daß wir mit diesen Bewilligungen zu gutmüthig vorgehen, das ist der Schaden, daß wir jede Initiative der Gemeinden, ja, ich möchte sagen, bald schon jede Initiative der einzelnen Individuen beeinträchtigen, indem ich darauf hinweise, wie dies auch der Herr Berichterstatter in seinem Berichte thut, daß jetzt schon rein für individuelle Unternehmungen, die den Privatmann treffen, die aber in keiner Weise die Öffentlichkeit interessieren, die Unterstützung des Landes in Anspruch genommen wird.

Wohin soll das führen, wenn wir alle Gemeindefragen bauen, wenn wir jeden Brunnen graben, warum sollten wir nicht auch für die Verköstigung der ganzen Bevölkerung sorgen? (Veselost — Heiterkeit.) Es ist wahrscheinlich das Eine wie das Andere im Interesse der Betreffenden gelegen. Ich frage aber, wer wird das zahlen? Wollen wir die Landesumlagen ins Unendliche steigern? Ich sage: nein! Aber wir stehen vor der Eventualität, ohne Erhöhung derselben unter den gegenwärtigen Verhältnissen das Auskommen nicht zu finden.

Ich kann also in dieser Richtung den Ausführungen des Herrn Berichterstatters nur wärmstens beistimmen und das hohe Haus auf das dringendste bitten, in dieser Richtung mit größter Sparsamkeit, mit rigorer Strengung in Zukunft vorzugehen, damit wir uns

später nicht den Vorwurf machen müssen, in leichtsinniger oder verschwenderischer Weise, wie es im Berichte steht, vorgegangen zu sein.

Allerdings ist es aber unsere Aufgabe, beizeiten daran zu denken, welche Hilfsmittel wir suchen müssen, um eventuell aus den Verlegenheiten, die uns bevorstehen, uns zu retten, beziehungsweise jene Mittel, die wir jetzt schon anzuwenden haben und die wir bis zu einem gewissen Grade auch in Zukunft gebrauchen müssen, ausfindig zu machen.

Der Landesausschuß ist im vorigen Jahre beauftragt worden, Anträge in dieser Richtung an den Landtag zu stellen. Ich gestehe nun ohne weiters ein, daß es viel leichter ist, solche Aufträge zu erteilen, als sie durchzuführen, und es gehört vielleicht sehr viel dazu, um unter den gegenwärtigen Verhältnissen neue Einnahmequellen für das Land zu entdecken.

Wenn von den Realsteuern gesprochen wird, die dem Lande abgetreten werden können, so ist dies eine Forderung, die vollkommen gerechtfertigt ist, eine Forderung, die von allen Seiten erhoben wird, die aber vorläufig an einer Schwierigkeit scheitert und scheitern muß, daß nämlich solange der Staat bezüglich der Personaleinkommensteuer den nothwendigen Ertrag nicht vollkommen sichergestellt hat, er im Interesse der Staatsfinanzen sich nicht wird entschließen können, ein solches Opfer zu bringen. Der Zukunft muß dies vorbehalten bleiben und ich hoffe, die Zukunft wird in dieser Richtung eine entsprechende Änderung herbeiführen. So nahe ist aber diese Zukunft in Oesterreich nicht, weil die Erfahrung in anderen Ländern, wo derselbe Gang der Dinge sich vollzogen hat, beweist, wie lange es braucht, bis derartige seit Jahrzehnten und Jahrhunderten herrührende Einrichtungen, beziehungsweise Finanzsysteme eine Änderung erfahren können.

Nichts destoweniger sind ein paar Aufgaben doch vielleicht als solche zu bezeichnen, welche von Seite des Landesausschusses vollkommen ernst und nachdrücklich gefördert werden sollen und von welchen ich mir überhaupt für die Landesfinanzen unter Umständen wenigstens nicht zu unterschätzende Erfolge verspreche.

In erster Reihe möchte ich darauf hinweisen, daß ich glaube, daß von Seite des Landes doch ernstlich gegen jenen bescheidenen Antheil, den man uns als Überschuss unserer Brantweinsteuer zuwenden will, Einsprache erhoben (Pittrjevanje — Zustimmung) und in ernsthaftester Weise an die Regierung das Verlangen gestellt werden soll, daß Krain, welches auf dieser Grundlage allein sein ganzes Finanzsystem aufzubauen gezwungen ist, — nicht freiwillig, sondern weil es keine anderen Mittel hat — dieser Vortheile durch die neue Brantweinsteuer nicht ohne weiteres so empfindlich verlustig werde. Vorstellungen in dieser Richtung wären das erste, auf jede Weise auf das nachdrücklichste zu fördernde Bemühen des Landesausschusses und aller derjenigen, welche an den öffentlichen Angelegenheiten theilzunehmen berufen sind.

Eine zweite Angelegenheit, die aber theilweise auch damit in Verbindung gebracht werden könnte und die der erste Redner in der Debatte angedeutet hat, die auch durch Beschluß des Landtages vor zwei Jahren als Auftrag dem Landesausschuße zugewiesen wurde, betrifft die Pachtung der staatlichen Ver-

zehrungssteuer. Wir stehen, wenn die neue Brantweinsteuer eingeführt wird, was nur eine Frage kurzer Zeit ist, nicht bloß der Gefahr gegenüber, daß unsere Einnahmen sich reduciren, sondern wir haben auch zu besorgen, daß ein zahlreiches Personal, welches jetzt in unseren Diensten steht und auf das sorgfältigste bei der Einhebung der Landesabgaben auf gebrannte Flüssigkeiten seinen Pflichten obliegt, keine Beschäftigung finden wird und wir vielleicht in gewisser Weise die Versorgung derselben auf uns werden nehmen müssen. Aber abgesehen davon wird auch die Pachtung der einzelnen Bezirke in der Praxis, wie sie jetzt erfolgt, dann für das Land kaum erprießlich sein, weil es thatsächlich nicht möglich sein wird, ein größeres Personal unter diesen Bedingungen noch zu erhalten. Es müßten daher nach meiner Ansicht unsere Bemühungen dahin gerichtet sein, mit dem Staate ein Abkommen zu treffen bezüglich Übernahme der Einhebung dieser Verzehrungssteuer, und zwar speciell unter Hinweis darauf, daß durch den Entgang der Brantweinsteuer uns empfindlicher Schaden zugefügt werde, der nur auf diese Weise gut gemacht werden könnte. Ich glaube, dieser Erwägung kann sich der Staat nicht verschließen, und wir können dies nicht bloß als Bitte, sondern im gewissen Sinne als berechtigte Forderung vorbringen. (Pittrjevanje. — Zustimmung.) Dies wäre eine zweite Angelegenheit, welche nach meiner Ansicht ernstlich und nachdrücklich verfolgt werden müßte.

Was wir für die Hebung der Landescultur und die Landwirtschaft thun, ist gewiß in hohem Grade wünschenswert und nothwendig. Ich würde aber glauben, daß wir uns wesentlich vor Augen halten müssen die Unterscheidung derjenigen Angelegenheiten, welche im allgemeinen Interesse gelegen sind, von jenen, welche die Interessen einzelner Fractionen, von Gemeinden und Privaten betreffen; in diesem Sinne wird es auch in Zukunft möglich sein, den landwirtschaftlichen Interessen die volle nothwendige Aufmerksamkeit, wie bisher, zuzuwenden und die Landwirtschaft in keiner Weise zu verkürzen, dagegen kann nicht genug betont werden, welches unendliche Interesse für uns die Hebung von Industrie und Handel hat.

Täuschen wir uns nicht: In der Concurrenz auf dem landwirtschaftlichen Gebiete begegnen wir Gegnern, mit denen wir den Kampf nur außerordentlich schwer bestehen werden. Die Bedingungen, unter denen wir auf dem Gebiete von Handel und Industrie Erfolge erreichen könnten, würden für unser Land günstiger sein, als für alle anderen.

Ich stimme den Ausführungen des geehrten Collegen Luckmann bezüglich der Leiden, mit denen unsere Industrie zu kämpfen hat, der Schwierigkeiten, die zu überwinden sind, und der nothwendigen Unterstützung, die sie beanspruchen kann, bei, möchte aber speciell noch auf einen Umstand hinweisen, für den auch das allgemeine Landesinteresse spricht und wofür wir uns einsetzen müssen.

Handel und Industrie im Lande werden sich wesentlich entwickeln, wenn die Verbindung nach jenen Gegenden, wo Industrie und Handel ihren Absatz zu suchen haben, günstiger gestaltet wird, und hier kommt eine Frage in Betracht, die ich kurz streifen will, die Frage der zweiten Bahnverbindung mit Triest.

Diese Angelegenheit ist heute eine Landesangelegenheit in dem Sinne, daß, wie Ihnen bekannt ist, Bestrebungen vorherrschen, welche diesen Verkehr über die zweite Verbindung mit Triest von Krain direct ausschalten wollen. (Klici: — Ruše: „Leider!“) Bedenken Sie die Consequenzen, die daraus entstehen würden, und Sie müssen sich sagen, daß die Industrie von einem Schlage bedroht ist, den sie auf das schwerste empfinden würde.

Wir müssen demnach im Interesse des Landes, im Interesse der Förderung von Handel und Industrie im Lande mit allem Ernst darauf bestehen, daß bezüglich dieser zweiten Verbindung der Monarchie mit Triest in keiner Weise Krain umgangen werde. Es wird sich, glaube ich, noch Gelegenheit bieten, dem hohen Hause diesbezüglich einen ganz bestimmten Beschlusstrag vorzulegen, und es wird möglich sein, dieser Anschauung in unzweideutiger Weise Ausdruck zu geben. (Klici v središcu: — Ruše im Centrum: „Dobro!“) Nichts destoweniger aber erachtete ich es schon bei diesem Anlasse für nothwendig, darauf hinzuweisen, daß auf dem Gebiete der Förderung von Handel und Industrie allgemeine Landesinteressen auf dem Spiele stehen, denen wir ebenfalls entsprechende Aufmerksamkeit und vollste Unterstützung gewähren müssen.

Wenn wir auf diese Weise unterstützt durch die Anträge, die bezüglich des Meliorationsfondes zur Verhandlung kommen werden, uns eine entsprechende Reserve bei den Ausgaben in Zukunft auferlegen müssen, wenn wir anderseits wirklich alle Mittel im Auge behalten, welche irgendwie nach einer Richtung, sei es Handel, Industrie oder die Landwirtschaft, fördern, dann wird die Krise, in der wir uns befinden, vielleicht ziemlich leicht überwunden werden.

Ich möchte aber speziell noch auf einen Punkt aufmerksam machen, bezüglich dessen bei der Debatte über den Landesfond ich im Vorjahre mit dem Herrn Berichterstatter mich im Widerspruch befand und den ich heute deshalb erwähnen will, weil ich glaube, daß die Anschauungen, die er heute vertritt, vielleicht denjenigen nicht so ferne stehen, die ich zu vertreten die Ehre hatte. Dieser Punkt betrifft die Schaffung eines Garantiefondes.

Sie werden aus den Verhandlungen über den Meliorationsfond entnehmen, daß die Schaffung eines Garantiefondes innerhalb des Meliorationsfondes die Voraussetzung für die Bethheilung der Landesangehörigen mit nicht rückzahlbaren Unterstützungen bietet. Wenn wir den Garantiefond von 500.000 fl. aufgebracht haben werden, so sollen nach den Bestimmungen, die für den Meliorationsfond in Aussicht gestellt sind, die Erträge desselben und Alles, was unter diesem Titel in Zukunft einlangt, ohne weiteres für nicht rückzahlbare Unterstützungen verwendet werden; das wäre nun eine Quelle der Unterstützungen, die außerordentlich wichtig und ersprießlich wäre und wenn wir in den Zeiten des Überflusses — möcht' ich sagen — an der Schaffung dieses Garantiefondes gearbeitet hätten, so wären wir schon heute ziemlich weit in dieser Sache, wir hätten im ersten Jahre bereits eine Summe von 70.000 fl. und im zweiten vielleicht nicht weniger erspart, was eine ernste und wirksame Grundlage gebildet hätte.

Sie haben darüber anders beschlossen. Ich war nicht der Meinung, daß Sie so hohe Beträge für Zwecke widmen sollten, die Aufgabe des Staates sind, wo dieser verpflichtet ist, wenn er diese Zwecke zu fördern als seine Aufgabe erachtet, mit seinen Mitteln dies zu bewerkstelligen. Krain ist leider nicht so reich, daß es dem Staate auf diesem Gebiete hilfreich entgegen kommen könnte. Wir müssen eher die Hilfe des Staates in vielen Angelegenheiten in Anspruch nehmen und es wäre nach meiner Ansicht wünschenswert und ersprießlich gewesen, wenn es möglich gewesen wäre, diese Reserven zu schaffen, mit denen wir in den Zeiten der Noth nach vielen Richtungen unterstützend einzutreten in der Lage gewesen wären.

Ich will damit keine Recriminationen verbinden, aber es wird vielleicht der Moment kommen, wo es möglich sein wird, auch in dieser Richtung eine Remedur eintreten zu lassen und diesen Fond so bald als möglich in seiner ursprünglich geplanten Gänge herzustellen. An dem Tage, wo der Fond hergestellt sein wird, glaube ich, daß er für die Sanirung der Landesfinanzen auf Grundlage der Anträge des Herrn Berichterstatters, die in dieser Landtagsession werden vorgebracht werden, wesentlich und förderlich wirken wird.

In diesem Sinne glaube ich, wie ich eingangs meiner kurzen Ausführungen zu bemerken die Ehre hatte, mich mit dem Ausführungen des Herrn Berichterstatters und den Anschauungen, die er bezüglich des Landesfondes vertritt, vollständig einverstanden erklären zu können.

Ich kann aber nicht meine kurzen Ausführungen schließen, ohne doch auf die Rede zu reagiren, die von Seite des vorlesenden Herrn Redners auf ein anderes Gebiet abscweifend gehalten wurde.

Es ist von seiner Seite der Versuch unternommen worden, diejenigen Vorwürfe zu entkräften, die ihm in der Öffentlichkeit wegen seiner Anträge, die er anlässlich der Realschuldebatte gestellt hat, gemacht worden sind. Ich glaube, daß man bei der Debatte über das Realschulgesetz zwischen den realen Forderungen und zwischen denjenigen Forderungen, die in dieses Gebiet nicht einzubeziehen sind, hätte unterscheiden müssen. Die Realschule ist nach meiner Ansicht keine Sprachschule und wenn man die Realschule als nothwendige Ergänzung der Mittelschulen eingeführt hat, so war vielleicht das philologische Interesse, d. h. das Interesse, die philologischen Studien zum Vortheile der Realien einzuschränken, das wesentliche Motiv, welches die Gründung von Realschulen empfohlen hat. Es sollten allerdings an den Realschulen auch Sprachen betrieben werden, aber nur die modernen und mit der Aufgabe, daß sich die Studierenden dieselben für den praktischen Gebrauch im Leben anzueignen vermögen. — Unser Realschulgesetz, welches in dieser Hinsicht neben den Landesprachen auch die Kenntnis des Italienischen und Französischen ins Auge faßt, entspricht nach meiner Anschauung allen realen Bedürfnissen vollständig. Wenn Sie aber die Kenntnis der Sprachen, welche in der Realschule erworben werden sollen, so weit ausdehnen, daß neben diesen obligaten Gegenständen noch weitere obligate Sprachfächer eingeführt und dazu auch noch nicht obligate Sprachen cultivirt werden sollen

dann werden Sie die Zwecke der Realschule ernstlich gefährden.

Die Realschulen sind in erster Reihe keine Sprachschulen und in der kurzen Zeit, in der der Jüngling in der Realschule für das praktische Leben ausgebildet werden soll auf allen Gebieten der realen Wissenschaften, ist es unmöglich, ihm 4 bis 5 lebende Sprachen in der Weise beizubringen, daß er im praktischen Leben daraus Nutzen zieht. Ich hätte daher aus rein objektiven, rein aus pädagogischen Gründen nie empfohlen, eine Erweiterung des Sprachunterrichtes in diesem Maße vorzunehmen und ich bin der Überzeugung, daß der Sprachunterricht, sowie er für die Realschulen gegenwärtig besteht und geplant ist mit der Erlernung der beiden Landessprachen unter Berücksichtigung des Italienischen und Französischen, unseren wirklichen realen Bedürfnissen vollkommen entspricht.

Der geehrte zweite Herr Vorredner darf sich aber nicht wundern, wenn seine Anträge — ich will voraussetzen, wie er selbst gesagt hat — mißverstanden und in einer Weise dargelegt wurden, als ob denselben ein den österreichischen Anschauungen sehr abträglicher politischer Gedanke innewohnte.

Er hat die Gründe, die er für den Unterricht der russischen Sprache an der Realschule vorbrachte, nach zwei Richtungen entwickelt. Nach der einen Richtung, indem er darlegte, es sei für die verschiedenen slavischen Volksstämme des Reiches wünschenswert, auf Erlernung einer slavischen Vermittlungssprache, die nach seiner Ansicht nur die russische sein könne, hinzuarbeiten. Dies ist ein rein politischer Gedanke, der nach meiner Ansicht in Österreich keinerlei Berechtigungen hat; gegen diesen politischen Gedanken muß sich in Österreich jeder mehr oder weniger entschieden aussprechen. Die Vermittlungssprache in der Monarchie war seit Jahrhunderten die deutsche, sie ist es heute noch, sie ist eine Nothwendigkeit; denn es ist nicht zu übersehen, daß in diesem Staate verschiedene Volksstämme leben, die dank dieser Cultursprache eine bedeutende Entwicklung genommen haben, deren Zusammenleben nur dank dieser Vermittlungssprache die Möglichkeit ihrer Entwicklung und der Förderung der staatlichen Interessen bietet. (Odobranje na desni. — Beifall rechts. — Ugovori na levi. — Widerspruch links.) Darin kann aber Niemand auch nur im entferntesten eine Schädigung der Ausbildung der nationalen Sprache, eine Beeinträchtigung der national berechtigten Ansprüche erblicken.

Wenn Sie aber verlangen, daß die österreichischen Slaven die russische Sprache als Vermittlungssprache, als Verkehrssprache untereinander lernen sollen, dann wundern Sie sich nicht, daß an anderen Orten diese Anschauung mißverstanden werden muß, sie kann nicht als eine österreichische bezeichnet werden (Ugovori na levi — Widersprüche links), sie muß als eine nicht österreichische direkt verurtheilt werden! (Odobranje na desni. — Beifall rechts.)

Auf der anderen Seite wurde der materielle Vortheil und die Nothwendigkeit hervorgehoben, das Russische mit Rücksicht auf den Verkehr als Verkehrssprache für Handel und Industrie zu pflegen. Ich folge dem geehrten Vorredner gern auf dieses Gebiet und wenn er in der Lage ist, den Beweis zu erbringen,

daß für die Förderung von Handel und Industrie in Krain die Kenntniß des Russischen von Nutzen ist, so werde ich der Erste sein, der mit Vergnügen zustimmt, man möge das Russische erlernen. Ich habe es selbst gelernt und es auch vielen Leuten empfohlen, die es brauchen können. An der Realschule sollen aber vor allem Leute herangebildet werden, die in Krain auf praktischem Gebiete für Handel und Industrie und als Techniker wirken sollen.

Sie wissen, welcher großen Bedarf an technischen Kräften wir im Lande haben. Ich glaube nicht, daß für die Ausbildung solcher Kräfte die Kenntniß des Russischen irgend etwas nützen wird.

Aber der geehrte Vorredner hat den Gedanken entwickelt, daß wir im Weltverkehre mit den Ländern im Norden und Süden, Osten und Westen heute leider in die Zwangslage gekommen sind, nur in den Balkanländern und gegen Osten unsere Zukunft zu erblicken. Er möge mich entschuldigen, aber diese seine Anschauung kann ich nicht für richtig halten. Daß von Krain aus vom Standpunkte der Industrie und des Handels ein Verkehr gegen Rußland sich entwickeln wird, wird Niemand behaupten, der nur im Geringsten die realen Verkehrsverhältnisse ins Auge faßt. Ein Bahnverkehr in dieser Richtung ist vollständig ausgeschlossen und ein Verkehr zur See gegen Odessa beegnet vom industriellen Standpunkte und mit Rücksicht auf die zu bekämpfende Concurrenz in höherem Grade Schwierigkeiten, als in jeder anderen Richtung.

Sie unterschätzen die russische Industrie. Diese ist sehr mächtig und wir sind von Krain aus über Odessa in Rußland zu concurriren absolut nicht im Stande. Schauen Sie sich den wirklichen Export genauer an und wenn Sie finden, daß wir von Krain aus über Triest nach dieser Richtung viel exportiren, dann bin ich im Unrecht. Wo wir aus Österreich nach Odessa exportiren können und müssen, das ist der Weg über die Donau. Es wird gewiß eine sehr wichtige Aufgabe des Staates sein, dafür zu sorgen, daß dieser Weg freigelassen und so geschützt wird, als es Noth thut, um unsern Verkehr nach Rußland entsprechend zu entwickeln und zu heben. Ich habe für den Verkehr mit Rußland bei verschiedenen Anlässen auf das wärmste mich eingesetzt, er ist wünschenswert, aber nur nicht speciell für Krain, weil dieses nach seiner geographischen Lage und in wirtschaftlicher Beziehung nicht in der Lage ist, nach dieser Richtung zu concurriren. (Medklici v središci. — Zwischenrufe im Centrum.)

Sie sagen, das Russische werde auch von der Kriegsverwaltung gepflegt. Glauben Sie wirklich, daß dies ein Moment ist, das für Ihre Anschauung spricht? (Veselost na desni. — Heiterkeit rechts.) Ich glaube, dies wäre ein Argument für die gegentheilige Ansicht, ich möchte aber in dieser Richtung nichts weiter sagen. Daß aber die Kenntniß der Sprache des Landes, mit dem man Verkehr treibt, nothwendig ist, ist vollkommen klar und wenn Deutschland so großen Werth auf Rußland und die Kenntniß des Russischen legt, so finde ich das natürlich, gerade so wie wir das Italienische lernen, weil wir nach Italien verkehren. Ebenso gut wird derjenige mit Vortheil das Spanische betreiben, der nach Südamerika arbeitet.

Von diesem Gesichtspunkte müssen Sprachen beurtheilt werden, nicht der nationale Standpunkt, sondern das wirtschaftliche Interesse muß dabei ins Auge gefaßt werden. Vom Standpunkte der österreichischen Interessen kann, wie ich mir erlaube auszuführen, ein solcher Antrag unmöglich gestellt werden, vom Standpunkte der wirtschaftlichen Interessen ist er aber absolut auch nicht berechtigt und ich glaube nicht, daß ein einziger Mann im Lande gefunden werden kann, der die Kenntniß des Russischen zur Annäherung von Handelsbeziehungen mit Rußland braucht.

Sie haben auch auf den Balkan hingewiesen und die kroatische Sprache als obligaten Gegenstand aufgenommen. Vom Standpunkte des Verkehrs haben Sie Unrecht, vom Standpunkte des Verkehrs ist dies nicht nothwendig, vom Standpunkte des Verkehrs können Sie mit dem Kroatischen weniger auskommen, als mit dem Serbischen oder Bulgarischen. Sie werden sagen, der Unterschied ist gering; er ist aber größer, als Sie glauben und jedenfalls größer, als der geringe Unterschied zwischen dem Kroatischen und Slovenischen. Fragen Sie übrigens Kaufleute in Belgrad oder Sofia, ob ihnen z. B. die mangelhafte Kenntniß der deutschen Sprache ein Hindernis, ein wesentliches Hindernis für die Anknüpfung ihrer Handelsbeziehungen mit Deutschland, bietet. Sehen Sie nach Deutschland, dort wird das Kroatische nicht als obligater Gegenstand behandelt; wir haben aber tief zu beklagen die deutsche Concurrenz in Belgrad und Sofia und wir sind doch die nächsten Nachbarn. Die Hindernisse liegen anderswo, nicht in den sprachlichen Verhältnissen, sie liegen in der mangelhaften wirtschaftlichen Förderung im allgemeinen, im Mangel an Förderung wesentlich durch den Staat. Das sind Dinge, welche im Interesse des Landes auf das nachdrücklichste zu beklagen sind. Handel und Industrie sollen frei werden von den schweren Banden, mit denen sie in Oesterreich belastet sind. Auf diesem Gebiete soll es keine nationale Frage geben, da müssen alle vereint arbeiten, dann nur, wenn wir alle vereint sind, können wir jene Vortheile erreichen, die wir heute, weil wir sie nicht besitzen, so sehr beklagen.

Ist es nicht ein entsetzlicher Anblick? In dem Momente, wo die ganze Welt auf wirtschaftlichem Gebiete so kolossale Fortschritte nach allen Richtungen macht, nach rechts und links, nach Süd und Nord, in einem solchen Moment gehen wir zurück. Spanien und Oesterreich sind die letzten geworden. (Klei: — Rufe: Leider!) Ich wünsche innigst, daß es besser werde! (Zivahno odobravanje in ploskanje na desni. — Lebhafter Beifall und Händeklatschen rechts.)

Deželni glavar:

Želi še kdo besede v splošni razpravi?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, ima gospod poročevalec končno besedo.

Poročevalec Hribar:

Visoka zbornica! Iz vseh strani, od koder so se gospodje tovariši oglašali k proračunu, se je naglašalo, da se — ako ne popolnoma — pa vsaj većinoma

strinjajo z mojim tiskanim poročilom. Meni je to v neko zadovoljstvo, ker to tiskano poročilo ne izraža nikakoršnih drugih nazorov, kakor one, katere sem jaz zastopal ves čas, odkar sem člen te visoke zbornice. Kdor čita lansko moje poročilo, videl bo, da se nazori, ki se nahajajo letos v mojem poročilu, strogo krijejo z onimi, katere sem izrazil lanskega leta in kdor je morebiti prelistoval stenografične zapisnike prejšnjih let, videl je, da sem takoj pri vstopu v to visoko zbornico opozarjal na to, da je treba skrbeti za nove vire dohodkov in da sem to stališče dosledno zastopal do današnjega dne. Jaz torej smatram za neko priznanje, ako se je od vseh strani naglašalo, da so nazori, katere sem letos podal v tiskanem poročilu, pravilni in ako se jeden ali drug gospodov predgovornikov tem nazorom pridružuje in priporoča največjo varčnost v deželnem gospodarstvu.

Če sedaj odgovarjam posameznim gospodni govornikom, bom to storil kolikor mogoče kratko, zato, ker je debata z večine gibala se strogo v mejah tega poročila in pa v okviru, ki je predpisan v gospodarskem oziru pri debati o proračunu.

Častiti gospod prvi predgovornik Povše je s početka svojega govora omenil, da bi bil jaz moral apel glede varčnosti napraviti na vse deželne poslance. Kdor je čital moje poročilo in kdor pomisli natančneje, v kakošnej zvezi se nahaja oni apel, priznati bode moral, da velja to poročilo za vse poslance, da je torej tudi apel glede varčnosti veljal poslancem jedne, kakor druge skupine. Ako je tedaj gospod poslanec Povše opozoril na to, da bi bil jaz moral napraviti apel na vse skupine, sklepam iz tega le, da se čuti skupina, kateri ima on čast pripadati, nekoliko bolj zadeto z besedami, ki sem jih podal v tiskanem poročilu, kakor ostali dve skupini te visoke zbornice. In res je gospod tovariš Povše v svojem govoru potem naglašal, da je bil jako moder tisti sklep, ki je privedl deželni zbor kranjski do večjih izdatkov za zemljiško kulturo in jednake stvari, ter je naglašal, da bi ne kazalo, da bi se ti izdatki v bodoče omejevali. Gospoda moja! V svojem lanskem poročilu sem dejal, da je dežela Kranjska jako veliko zanemarila na polju deželne kulture in da bi nikdar zadosti storiti ne mogli, pa naj bi izdajali še take velike svote, da bi vse to dohiteli, kar smo v desetletjih zamudili. Kakor se vidi, nisem torej protivnik takih izdatkov. Če sem pa letos vendar opozoril, da so preveliki izdatki nedopustni, storil sem to zato, ker moramo, pa naj imamo še tako dobro voljo in še tako vneto srce za napredek dežele, vendar misliti, da se moramo s svojimi izdatki gibati v gotovem okviru, ako nečemo, da bi, kar po jedni strani damo ljudstvu, morali mu po drugi strani veliko več odvzeti s tem, da bi bili primorani naložiti mu nove priklade. Pred tem pa svarim in v duhu že vidim razmere, kakoršne morajo nastati, ako odslej ne bomo previdnejši v svojih izdatkih; v duhu vidim čas, ko bo prebivalstvo te dežele naša sedanja pregoreča prizadevanja — ne blagoslavljal, temveč obsojalo.

Kako pa je, gospoda moja, prišlo, da smo dospeli do tako visokih izdatkov, kakor jih letos

izkazuje proračun? To je prišlo od tudi, ker je visoka zbornica v nekem neblagem trenutku sklenila konverzijo prejšnjega zemljiško-odveznega dolga in najetje novega dolga. Takrat se je konverzija plavzibel napravila s tem, da se je naglašalo, da bo skozi sedem let država imela prispevati z velikim doneskom, in da se bo ves ta donesek porabil v občekoristne namene, ki bodo narodno gospodarstvo zelo povzdignili in gospod poročevalec, ki je takrat o tej stvari govoril, je še dostavil, da bode, kadar bo potekel ta čas, visoka zbornica in edenkrat morala omejiti vse te večje izdatke, katere bo mogoče napravljati 6—7 let in da bo takrat pač za deželo čisto drug položaj, ker se bo morala omejiti v svojih izdatkih. — No, gospoda moja, kako pa je v resnici bilo? Večji izdatki vsled prispevka države so res prišli v navado v onih letih; ko je pa prišel čas za to, da je dežela morala v proračun postaviti brez protitežja svoto 203.000 gld. za anuviteto novega zemljiško-odveznega dolga, tedaj ni bilo nobenega poslanca, ki bi bil imel toliko poguma, da bi bil rekel, da se mora sedaj prenehati s pregorečim delovanjem v prospeh deželne kulture. In to bi bil neobhodno potreben predlog, ko bi se bilo hotelo deželne finance tako ozdraviti, da ne bi bili naprej naraščali ti izdatki. To pa se ni zgodilo in zato iščemo sedaj drug način, da uredimo deželno gospodarstvo, pred vsem z melijoračnim zakladom, in da sedanje čezmerne izdatke privedemo na pravo mero. Reči pa moram, da, ko bi naša dežela bolj bogata bila, ko bi več dohodkov imela, bi bil jaz zadnji, ki bi hotel take izdatke za deželno kulturo omejiti. Ker pa dežela, žal! nima na razpolago večjih dohodkov, zato moramo biti jako previdni in zahvaljujem se gospodom tovarišem, ki v tem oziru mojim mnenjem pritrjujejo.

Reklo se je, da izdatki za deželno kulturo niso neproduktivni. Jaz temu popolnoma pritrjujem, da niso neproduktivni; ali ti izdatki tudi niso investični izdatki. Če torej dolgove napravimo — in za melijoračni fond bo se najel nov dolg — moramo pred oči imeti, da je pred vsem poiskati pokritja za anuvitete tega dolga, ali pa da moramo iz investicij skrbeti za to pokritje. Melijoračni fond ne bo iz takih investicij dobival dohodkov, toda mi imamo v tistih 80.000 gld., katere je dne 11. februarja 1896 določila visoka zbornica kot vsakoletni najvišji znesek, ki se more izdajati za nekatere občekoristne namene v deželi, ono svoto, ki bo pomagala pokriti obresti in amortizacijo melijoračnega fonda. Zato pa bo, kadar bo melijoračni fond ves izdan, treba, da se dežela jako omeji v svojih izdatkih, ako na drug način ne preskrbi, da bo dobivala večje dohodke za take izdatke. In v tem oziru je, kakor je njegova ekscelenca gospod poslanec baron Schwegel naglašal, v garancijskem fondu, ki se predlaga poleg melijoračnega fonda, preskrbljeno. Ne smemo pa misliti, da so izdatki poslednjih let, katerih kljubu temu, da država ni več prispevala znanih letnih 127.000 gld., katere smo od nje vsako leto dobivali vsled konverzije zemljiško-obveznega dolga, nismo omejili, bili investični izdatki. Bili so pač produktivni, ne pa investični.

Če bi bili investični, bi morali imeti tudi že med dohodki pokritje vsaj za obresti; tega pokritja pa nimamo, kakor je čisto pravilno naglašal častiti gospod tovariš Luckmann, temveč jedini dohodek je tistih 16.000 gld., ki nam jih donša domobranska vojašnica. Zato torej, gospoda moja, tudi ne morem pritrditi nazoru gospoda poslanca Povšeta, češ, da izdatki za zemljiško kulturo niso preveliki, kolikor smo jih dosedaj izdali, ampak da bi morebiti dežela še iz svojih dohodkov mogla dalje prenašati take izdatke. Jaz namreč trdim, da smo v tem oziru dospeli že do neprekoračljive meje. Častiti gospod predgovornik Povše je sicer naglašal, da se bodo sedaj, ko se je toliko storilo za regeneracijo vinogradov, v dotičnih delih dežele dohodki jako pomnožili, in pravi, da bo potem mogoče dotičnim posestnikom priklade nalagati na korist drugim delom dežele. (Poslanec Povše: — *Abgeordneter Povše*: „Tega nisem rekel!“) Jaz tega ne morem umeti, kajti priklada mora za vse davkoplačevalce jednaka biti in da bi mogli za del dežele — pa naj vržejo vinogradi še take lepe dohodke — napraviti posebno priklado na korist drugim delom, je absolutno izključeno. Potemtakem je nada, ki jo morebiti goji gospod poslanec Povše, popolnoma iluzorna. (Poslanec Povše: — *Abgeordneter Povše*: „40% bodo nesli, sedaj pa nič!“) 40% bodo nosili priklade na davke, ko bodo vinogradi regenerovani. Če tako misli gospod poslanec Povše, je druga stvar; ampak on se je izrazil drugače. Moral bi bil reči, da se bo podlaga za priklade nekoliko povišala. To pa sem jaz že sam v poročilu naglašal. Dostavljam pa le še to, da bo ta dohodek iz priklad jako minimalen. Torej se v tem oziru ne udajmo nikakim iluzijam, kajti to ne bo tolik dohodek, da bi si bogve koliko denarja iz njega smeli obetati. (Poslanec Povše: — *Abgeordneter Povše*: „10.000 hektarov!“)

Častiti gospod poslanec Povše se je spodtikal na opomnji na 5. strani tiskanega poročila, kjer priporočam, da iz ozirov na zagotovljenje obstoja melijoračnega zaklada in na njegovem namen z njim kolikor mogoče varčno postopamo. Priznavam, da je dotični pasus po pomoti notri ostal, kajti finančni odsek ni sprejel nasveta, da se sme iz melijoračnega zaklada dovoljevati samo 10% nevratljive podpore in 10% obrestnih ali brezobrestnih posojil, dasiravno sem sam bil že s svojim predlogom stal na širšem temelju, kajti po njegovem besedilu bi za pokritje prispevkov, katere bi dežela dajala na podlagi državnega zakona z dne 30. junija 1884, prispevki bili neomejeni. Torej ker priznavam, da je to po pomoti ostalo v poročilu, ker se je stvar pozneje ko je bilo poročilo že tiskano, v finančnem odseku obravnavala, se mi ne zdi potrebno, dalje častitemu gospodu poslancu Povšetu v tem oziru odgovarjati.

Gospod poslanec Povše je pa tudi opozarjal na to, da ne bo mogoče na neposrednje davke novih bremen nakladati, češ, da so ta bremena za deželo, za okraje, za zdravstvena okrožja in občine že tako velika, da bi davkoplačevalci še večjih bremen ne mogli prenašati. V tem oziru se, kakor vsakdo v tej visoki zbornici, tudi jaz strinjam z

njim z njegovo ekscelenco gospodom poslancem baronom Schweglom, ki je isto naglašal. Vsaj sem ravno tem nazorom dal izraza v svojem tiskanem poročilu. Vendar bi še pristavil — in na to opozarjam tudi v tiskanem poročilu — da so taki izdatki pri rednih naslovih, ki se bodo od leta do leta množili in ki se morajo množiti že po naravi stvari same. Za pokritje tistih večjih izdatkov pa bo dežela morala zopet zmerno zvišati svojo priklado, ako se jej na drug način ne zagotovi kak dohodek, in ker vidimo, da nimamo nobenega drugega vira, zato sem naglašal v poročilu, da je potrebno, da deželni odbor kranjski v zvezi z drugimi deželnimi odbori stori vse potrebne korake za preodkaz realnih davkov deželam. Da je ta preodkaz realnih davkov za ozdravljenje deželnih financ in rednega deželnega gospodarstva postulat neobhodne potrebnosti, so vsi gospodje predgovorniki priznavali in mora tudi vsakdo priznati, kdor ve, kako velike naloge so prisojene deželam, naloge, katerih ne morejo izvršiti brez državne pomoči.

Njegova ekscelenca gospod poslanec baron Schwegel je pa — kakor sem tudi jaz storil v tiskanem poročilu — vnovič opozarjal, kako slabo se nam bo godilo, ko izgubimo ves dohodek iz naklade na žganje. Res stojimo pred eventualiteto, da izgubimo kakih 200.000—250.000 gld. Potem bodo pa gospodje poslanci morali prinesiti od deželnozborskega zasedanja domov svojim volilcem jako neljubo darilo. Darilo bo to, katero bo deželni zastop napravilo jako nepopularen; kajti najmanj za 20⁰%, torej od 40⁰% na 60⁰% bo v tem slučaju treba priklade zvišati. Da se pa to ne zgodi, sem jaz naglašal v poročilu že lani in letos zopet, da mora biti skrb deželnega odbora, z vlado se pogajati in jej na srce polagati, da bo dežela se izkrvavela, ako se ne določi tak nadomestek za naklado na žgane opojne tekočine, kakoršen je bil njen dohodek v poslednjem letu, predno je dežela izgubila pravico pobirati to naklado. Ekscelenca gospod poslanec baron Schwegel je ravno to naglašal in jaz deželnemu odboru le priporočam, da bi se na to oziral in takoj stopil z vlado v dogovor ter jej naslikal stanje deželnih financ in pa bodočnost, katera čaka deželo, ako bo vlada preosorno proti njej postopala in se pokazala pretrdega srca.

Častiti gospod poslanec Povše je glede preodkaza realnih davkov deželam opozarjal, da se je leta 1897. na Dunaju vršila enketa, katere se je udeležil tudi odposlanec deželnega odbora Kranjskega in da se je pri tej enketi sprejela resolucija, s katero se je vlada pozvala, da odkaže realne davke deželam. Meni je bilo znano, da se je vršila ta enketa in znano tudi, da se je sprejela resolucija, katero je prečastiti gospod predgovornik imel prijaznost prečitati. Da sem pa jaz stavil lansko leto predlog, da se deželnemu odboru naroči, da mora vsejedno pri vladi posredovati glede te stvari, in da tudi letos tako veliko važnost na to polagam, je izvor v tem, ker imam skušnjo, da resolucija sama na sebi, ako se jedenkrat oznani na pristojnem mestu, nima uspeha, ampak da je potem vlado treba dosledno leto za letom na to opozarjati tako

dolgo, dokler želji ni zadoščeno. Če torej deželni odbor Kranjski pridobi tudi ostale deželne odbore naše državne polovice, da vsi skupaj pošljejo predstavko na ministerstvo, mislim, da bo s tem že precej veliko storjenega in da se s tem v resnici že približamo trenutku, ko bo dežela deležna postala preodkaza realnih davkov. Pač častiti gospod tovariš ekscelenca baron Schwegel misli, da je to stvar daljne bodočnosti. Tudi jaz sem naglašal v svojem poročilu, da je treba še veliko pogajanj in poizvedovanj in da je še precej daleč do ustavopravne rešitve tega vprašanja. Da bi bilo pa do tja tako daleč, kakor misli gospod poslanec ekscelenca baron Schwegel, ako se vsi deželni odbori resno za to stvar zavzamejo, tega mnenja pa nisem. Nasprotno mislim, da bo država primorana — in sicer vsaj v doglednem času primorana — skrbeti za to, da se deželam olajšajo velika bremena, ki jih imajo nositi.

Častiti gospod poslanec Luckmann je opozoril pred vsem na to, da se mu zdi, da tabela, ki sem jo podal o davkih na 3. strani tiskanega poročila, ni po vsem pravilna. Jaz mu v tem oziru odgovorjam, da je posneta od leta 1882. naprej, kjer je izkaz po vseh rubrikah natančen, iz stenografičnih zapisnikov in sicer po davčnih vrstah, kakor so bile podlaga v pokritje deželnih izdatkov. Številke pred letom 1882. pa mi je podalo deželno knjigovodstvo, katero je povedalo, da natančnejših številk nima na razpolaganje, pač pa zatrdilo, da so te številke bile za podlago služile proračunom. Moral sem se torej zanašati, da so številke, katere sem prejel od deželnega knjigovodstva, tudi pravilne. Ker je pa mogoče, da to ni res in ker se o njih resničnosti nisem sam prepričati mogel iz stenografičnih zapisnikov, ker teh številk tam ne nahajamo, nimam ničesar proti resoluciji gospoda poslanca Luckmana, temveč pozdravljam le nasvet, da bi se deželnemu odboru naročilo, da te številke, ako so nepravilne, dá popraviti, ako so pa pravilne, da dá o njih potrebna pojasnila.

Popolnoma se pa strinjam z izvajanjem gospodov predgovornikov častitega tovariša Luckmanna in ekscelence barona Schwelga glede industrije v naši državi in glede tega, da ravno novi davek po davčni reformi in sicer obrtarina, pri podjetjih, ki imajo polagati javne račune, jako opovira snovanje velikih obrtnij. Prav žal mi je, in vsakemu pravemu avstrijskemu rodoljubi mora biti žal, ko vidi, da se dandanes, v času, ko vidimo, kako druge države jedna proti drugi tekmuje, da bi svojim obrtnim izdelkom nova tržišča pridobila in kako se trudijo svojo obrt povzdigniti, v naši državi za to ničesa ne stori, temveč da v naši državi nesrečna trgovinska in davčna politika celo zamoriti skuša vsako inicijativo za snovanje velikih industrij. (Odobranje. — Weifall.) Ako pogledamo na Ogrsko, ki je od leta 1866. sem samostojna, ako pogledamo, kako velike olajšave dovoljuje ona za snovanje velikih industrijskih podjetij, kako tam država sama inicijativo poprijema, kako velike davčne olajšave in oprostitve dovoljuje za nekatere stroke na cele vrste let, ako vidimo, kako previdno in pametno Ogrska skrbi za to, da se popolnjujejo železnične mreže in deželi, kako z dife-

rencijalnimi tarifi skuša izvoz industrijskih izdelkov na najpripravljen način spraviti do morja, moram reči, da ti nesrečni narodnostni prepiri, katerim konec postaviti v naši državni polovici vlada ali nima moči ali pa ne volje, zavirajo vsako zdravo delovanje na narodnogospodarskem polju. Jedina prava rešitev bi pač bila, da se jedenkrat v tej državni polovici že uveljavi popolna ravnopravnost, ker le ta je pogoj za zdrav razvoj države, za srečno življenje vseh avstrijskih narodov. (Živahno pritrdjevanje v središču in na levi. — *Lebhafte Zustimmung im Centrum und links.*)

Toda, gospoda moja, ako vzamemo v poštev besede, ki so danes padle v tej visoki zbornici, mislim in zdi se mi, da imamo še jako daleč do onega trenutka, ko bo obče priznано, da je neobhodno potrebna avstrijskim narodom ravnopravnost. V tem me potrjujejo besede ekscelence gospoda poslanca barona Schwegla, potrjuje me pa tudi obnašanje častitih gospodov poslancev te (desne — *rechten*) strani ob priliki, ko smo se posvetovali o realnem zakonu. Kaj smo mi takrat zahtevali, ko smo imeli realčni zakon v obravnavi, in kaj je zahteval nasvet deželnega odbora, s katerim nam je bil predložen načrt realčnega zakona v posvetovanje? Nič drugega, kakor to, da se realka, ki že v Ljubljani obstoji, in realke, ki bi se v bodočnosti še utegnile na Kranjskem ustanoviti, postavijo na oni zdravi pedagoški temelj, ki daje poročstvo za učne uspehe. Mi smo zahtevali, da se na realki dá slovenskemu učnemu jeziku več prostora, da se bodo slovenski dijaki v lastnem jeziku poučevali, kakor je to deloma že mogoče na naših gimnazijah. Ako je kakošen postulat opravičen, gotovo je opravičen ta postulat in jaz mislim, da v nobeni stvari gospodom poslancem te (desne — *rechten*) strani ni še bilo laglje pridružiti se strankama iz središča in leveice, kakor v tem resnično opravičenem vprašanju. (Poslanec Jelovšek: — *Abgeordneter Jelovšek*: „To je res!“) Vendar pa tega niso storili in to mi dokazuje, da v jednom delu prebivalstva naše dežele — sicer v minimalnem, pa glede na njega število vsled krivično prirojenega volilnega reda vendar po precejšnjem številu poslancev zastopanem delu prebivalstva te dežele — ni prodrlo še prepričanje, da je treba pravičnosti nasproti vseni sodeželanom, temveč da pri njem velja še vedno mnenje, da sme manjšina še vedno prikrajševati večini njene pravice. Pa še neke druge besede njegove ekscelence gospoda poslanca barona Schwegla, ki jih je danes izpregovoril, me o tem prepričujejo. On se je namreč spomnil sklepa iz leta 1897., kateri je visoka zbornica storila vsled njegovega predloga, namreč, da se — ker je mislil na to, da bo jedenkrat treba ozdraviti deželno gospodarstvo, ustanovi poseben fond, iz katerega bi bilo mogoče dotične denarne transakcije podpirati. On obžaluje, da se je ta fond lansko leto bil namenil v drug namen; obžaluje to, ker pravi, da namen, za kateri je bil lansko leto odločen ta fond, ima pred vsem izvrševati država. Gospoda moja, to je pač resnično in v tem mu popolnoma pritrdijem. Dotični predlanski sklep je bil namreč razveljavljen zato, ker se je iz fonda 70.000 gld.

vzelo 50.000 gld. kot prispevek, ki se je državi ponudil za ustanovitev vseučilišča v Ljubljani in sklenilo se je nadalje, ne več nalagati takega posebnega fonda zato, ker se je videlo, da so deželne potrebščine tako narastle, da bi v prihodnjih letih ne bilo mogoče nič več vanj dajati. Videli pa smo, kako so postopali takrat gg. poslanci od veleposestva. Namesto da bi bili z navdušenjem in praviim prepričanjem tudi svoj glas povzdignili za ustanovitev vseučilišča v Ljubljani, kakor smo mi želeli, so pa ti gospodje pod vsemi mogočnimi pretvezami ugovarjali in navajali svoje pomisleke, samo da bi se ti pomisleki slišali na Dunaju, češ, da visoka zbornica v tem vprašanju ni bila jedina. (Poslanec grof Barbo: — *Abgeordneter Graf Barbo*: „Ganz falsch!“ — Poslanec dr. Schaffer: — *Abgeordneter Dr. Schaffer*: „Nur mit Rücksicht auf die finanzielle Seite!“) Tudi sicer, prosim, glede jezikovne uredbe so se čuli istotaki pomisleki z Vaše strani in gospodje se niste hoteli pridružiti našemu predlogu. To je dokaz, ker ga v jezikovnem vprašanju gospodje z desnice niso hoteli podpirati, dasiravno sami priznavajo, da bi bila ustanovitev vseučilišča v Ljubljani velike važnosti za deželno stolno mesto in za deželo, da še vedno niso prišli na ono stališče, katero povdarjam jaz, da bi jedino privedlo do sreče in boljšega blagostanja Avstrijo, to je do stališča, da je izvesti jednakopravnost. Ker torej gospodje takrat niso hoteli glasovati za naš predlog, zato je naravno, da pri osrednji vladi ne bo imel tiste veljave, kakor če bi se bil soglasno sprejel in zato je naravno, da se bomo imeli tudi dalje časa boriti, da dosežemo ta svoj cilj. Dosegli ga pa bomo, o tem sem prepričan, ako se bode visoka zbornica zavedala svoje dolžnosti in ne bo samo naglašala, kako veliko važnost na to polaga, temveč to tudi dejansko pokazala z materijalnimi žrtvami.

Iz vsega srca bi torej želel, da bi se pri nas narodnogospodarske razmere tako premenile, da bi vsaj približno mogli primerjati našo državo drugim naprednim državam. To se pa ne bo še tako kmalu zgodilo in zlasti v naši deželi bo razvoj obrti in industrije zaostajal, ako se uresniči bojazen njegove ekscelence gospoda poslanca barona Schwegla, da nova železnična zveza s Trstom morda ne bo peljala skozi našo deželo.

In o tej stvari si bodem dovolil nekoliko obširneje izpregovoriti. Čita se po časnikih in dobro poučene osebe pripovedujejo, da je sedanji železnični minister zelo naklonjen zvezi s Trstom preko Predela po Soški dolini. Komu pa ima ta zveza služiti? Navaja se — in to naglašajo zlasti vsi tisti, ki goré za to zvezo — da bo na ta način južna Nemčija z jadranskim morjem zvezana in da bo veliko prometa, ki ga daje južna Nemčija, kjer je obrt zelo razvita, se obrnilo temu proti morju. Meni se zdé, gospoda moja, te premise neopravičene. Meni se zdi, da slonijo na glinastih nogah. Meni se zdi taka politika, ki se v trgovskem oziru na druge države ozira, skrajno kvarna. Vsaka država mora gledati, da se njena trgovina, njena obrt razvije, da se njenim izdelkom izstop napravi do pristanišč. Ako ima tedaj Trst dobiti drugo železnično zvezo s

severom države, moralo bi se pred vsem ozirati na Moravsko in Češko, kateri deželi imata v naši državi najbolj razvito veliko industrijo. To se da pa le doseči z železnico Karavansko, ki bi tekla po naši deželi, bodisi že skozi Bohinj ali čez Škofjokolo in naprej proti Trstu. Ako se torej napravi Predelska železnica, vidim jaz sledečo perspektivo: Nemčija s svojo zdravo trgovsko politiko bo takoj, — ker so ondi skoro vse železnice v državni upravi — vpe-ljala diferencijalne tarife za Hamburg in za Breme in kdor ve, koliko je Nemčija za Hamburg storila in kako je to mesto povzdignila na stopinjo, da obeta kmalu postati najvažnejše trgovinsko pristanišče v Evropi, bo priznal, da se je bati, da bo Nemška vlada vse mogoče storila, da promet južne Nemčije od Trsta odvrne in ga priveže na Hamburg in na Breme. Mi bomo pa potem imeli veliko investicijo v železnici čez Predel, investicijo, v katerej bo kapital mrtev ležal. Nasledek za našo državo bo seveda precejšen moralen maček. Ako je torej kaj opravičeno, je opravičeno gotovo to, da zahtevamo z vso odločnostjo in složno vse stranke v tej visoki zbornici od vlade, da opusti nesrečno misel, katero, kakor se zdi, res hoče izvesti južni Nemčiji v korist, in se poprime one trgovske politike, katero želita Češka in Moravska in katero zahtevamo tudi mi in poslanci naših sosednih dežel. (Poslanec ekse. baron Schwegel: — Abgeordneter Exc. Freiherr v. Schwegel: „Bravo!“)

Pozdravljam torej besede njega ekscelence gospoda poslanca barona Schwegla, s katerimi nam je naznanil, da bo o tej stvari imela še zbornica razpravljati.

Sedaj moram pa nekoliko prestopiti tudi na politični del današnje razprave in sicer oziraje se na govore gospodov predgovornikov Lenarčiča, Šubica in njega ekscelence barona Schwegla. Ekscelenca gospod poslanec baron Schwegel je, ozirajoč se na besede gospoda poslanca Lenarčiča, pred vsem naglašal, da realke nimajo namena, da bi se na njih jezikovno usposobljali in poučevali učenci. Deloma je to res, kolikor ekscelenca gospod poslanec baron Schwegel misli na učenje starih, klasičnih jezikov, s katerimi se celo na gimnaziji veliko preveč mučijo dijaki na škodo realnih predmetov, ker dandanes obsegajo realni predmeti toliko tvarine, da se v kratkih urah, ki so zanje določene, dijaki niti vsaj količkaj ne morejo uglobiti v to tvarino.

Popolnoma prav pa v tej stvari njegova ekscelenca vendar nima. Nasprotno, realke so bile tudi s tem namenom vstvarjene, da se jezikovno usposobljajo dijaki in sicer na nekoliko zdravejši podlagi, kakor v gimnazijah, namreč, da se usposobljajo za življenje, in to je po mojem mnenju veliko vredno, pa naj se že o humanitarni izobrazbi govori kolikor namdušeno se hoče. V življenji je veliko vredno, da zamorejo dijaki praktično uporabiti to, česar so se v šoli učili. Ravno zato se na realkah poučujejo moderni jeziki, pri nas francoščina in laščina, drugod pa francoščina in angleščina. Mesto dveh mrtvih jezikov — grščine in latinščine — se torej tukaj učita dva živa jezika. Potemtakem so realke torej zavodi, kjer se ima tudi gojiti jezikovni

pouk. Vpraša se sedaj, kakošna uredba jezikovnega pouka je za realke prikladna? Priznali mi bode, da imajo posamezne dežele v naši državi čisto drugačne predpogoje za rešitev tega vprašanja. Kar na Češkem morebiti ugaja ali na Poljskem, to morda pri nas ne ugaja. Čehom ni treba učiti se italijanščine in zato so uvedli v realke francoščino in angleščino. Pri nas je italijanščina potrebna in zato se na realki pri nas italijanščina tudi poučuje. Ali, gospoda moja, res pa je in tega ne more nihče tajiti, da je pri nas tudi učenje hrvatskega jezika neobhodno potrebno. Jaz sem bil med tistimi poslanci, ki so zadnjič zagovarjali hrvatski jezik in tudi zanj glasovali nasproti predlogu gospoda tovariša Lenarčiča, ki je govoril za ruski jezik. In sicer sem že takrat povedal, da glasujem za hrvatski jezik iz praktičnih razlogov, da bi mi pa sicer bolje ugajal ruski jezik, ker daje učencu večji obzor in ga njegovo znanje usposablja za širše polje delavnosti. Vendar pa nam je bližje hrvatski jezik in zakaj, gospoda moja? Ne rečem sicer — in v tem oziru dajem prav ekscelenci gospodu poslancu baronu Schweglu — da bi naša industrija, ako bomo hrvatski znali, imela več upanja, da bo na Balkanski poluotok izvažala svoje izdelke, ker je to odvisno čisto od drugih predpogojev. Toda to ne odločuje glede učenja hrvatskega jezika, pač pa druga okolnost, ki se je zadnjič od mene in od obeh gospodov predgovornikov te (središča in leve — des. Centrum und der rechten) strani povdarjala. Nikakor ne morem torej pritrditi gospodu poslancu ekscelencu baronu Schweglu, ki je dejal, da tisti, ki ima kaj na Balkanu opraviti — in Slovence gre veliko na Balkanski poluotok — ne bi mogel s hrvatskim jezikom izhajati. Navajal je tudi hrvatski in srbski jezik, češ, da sta to različna jezika. Hrvatski in srbski jezik, gospoda moja, sta si popolnoma jednaka. Jedina razlika je v pisavi, ker Srbi pišejo s cirilico, Hrvati pa z latinico. Pa tudi Bolgarski jezik je tako soroden tema jezikoma, da vsak Bolgar srbski odnosno hrvatski jezik prav lahko razume. So celo kraji — in ko sem potoval po Balkanu, prišel sem vá-nje, — po katerih se govori jezik, o katerem je na prvi pogled težko izreči sodbo, je-li bolgarski ali srbski. Vsak izmed Vas je gotovo že čital, da si nekatere kraje na balkanskem poluotoku prisvajajo Srbi in Bolgari, zlasti v Macedoniji, ravno glede na jezik, ki se tam govori. Razlika med temi jeziki je tako majhna, da kdor zna jednega, bo prav lahko razumeval tudi drugega in občeval v njem ne le z inteligenco, temveč tudi s priprostim ljudmi. Ali, gospoda moja, kakor sem dejal, v praktičnem oziru je za nas Slovence velikega pomena hrvatski jezik, ker vidimo, da nam je prihodnost v narodno-gospodarskem oziru bolj proti jugu odprta, odkar je Avstrija okupovala Bosno in Hercegovino — in pri tem menda ne bo ostalo, ampak iskala si bo najbrž pota proti egejskemu morju — išče veliko Slovencev dela in zaslužka v teh deželah. Brez znanja hrvatskega jezika pa je tam absolutno nemogoče izhajati. Že zato je učenje hrvatskega jezika na realkah neobhodno potrebno in zato bo vlada, ako priporoči dotični zakonski načrt v Najvišjo sankeijo, le jako dolgo gojeni in goreče čuteni po-

trebi odpomogla. (Živahno odobravanje v središču in na levi. — Lebhafter Beifall im Centrum und links.)

Njegova ekselenca gospod poslanec baron Schwegel se je na politično polje spustil zlasti s tem, da je tovarišu gospodu Lenarčiču očital, da se predlog, po katerem naj bi se na naših realkah vpeljalo učenje ruskega jezika, ne strinja z avstrijskimi nazori. Proti temu očitaniu moram kar najodločneje protestovati. Ravno tako se strinja to učenje z avstrijskimi nazori, kakor se strinja z njimi učenje angleškega, francoskega ali italijanskega jezika. Gospoda moja! Mi v naši državi nimamo ruske irredente. Taka irredenta je nemogoča. Pač pa imamo italijansko irredento. Veliko nevarnejše je torej učenje italijanskega, kakor pa ruskega jezika, če se to že hoče s političnega stališča presojati. Imamo pa, gospoda moja, še drugo veliko bolj nevarno irredento, in to je nemška irredenta. (Živahno odobravanje v središču, na levi in na galeriji. — Lebhafter Beifall im Centrum, links und auf der Gallerie.) Gospoda moja, vprašam Vas, če o tej irredenti govorim, ali je s stališča avstrijske državne misli srečno bilo, da se je Avstrija v teku časa uravnavala na podlagi, katero zagovarja ekselenca gospod poslanec baron Schwegel še danes, ali je srečno bilo, da se je tako skrbno gojila nemščina? Po mojem mnenju to ni bilo srečno, kajti če bi ne bil nemški jezik se smatral za vez, ki naj bi vezala vse narode te države, za ono vez, za katero ga nekateri, žal, še vedno smatrajo, bi nemška irredenta nikakor ne mogla toliko opraviti, kakor utegne v bodočnosti še opraviti. Sicer je pa tudi trditev, da je nemški jezik vez, ki ima vezati avstrijske narode, nesrečna. Trditev ta je pred vsem anahronistična, kajti nemški jezik že davno ni več taka vez. Jaz smatram vso državo kot celoto. Pa pojdite n. pr. na Ogrsko, ki neče ničesar vedeti o tej vezi. Pač bi ondi lepo pogledali — zlasti v parlamentu — onega, ki bi tako trditev izustil. Vrjemite mi, da bi se vsula nanj grozna toča ne samo besed, temveč morda še kaj drugega. (Veselost v središču in na levi. — Heiterkeit im Centrum und links.) Gospoda moja, isto velja za Hrvatsko; isto velja pa tudi za Dalmacijo, ki je še v zvezi z našo državno polovico in pošilja zastopnike svoje v državni zbor. Isto velja za Galicijo, kjer nemški jezik tudi nima nikakoršne veljave kot vez, ki bi imela vezati Galicijo z Avstrijo. Prepotoval sem Galicijo, zanimal sem se za razmere ondi in reči moram, da če bi si z ruščino in s poljščino, kolikor sem je zmožen, ne bil vedel pomagati, da bi se mi bilo — izvzemši velike hotele v večjih mestih, prebito slabo godilo z nemškim jezikom. Torej je popolnoma neresnična trditev, da bi nemški jezik moral biti vez, ki naj bi vezala vse avstrijske narode. Ne nemški jezik je tista vez; ta vez je marveč dinastični čut, to je ljubezen do vladarja, katerega mi ne smatramo za nemškega vladarja, kakor se je letos jedenkrat bilo pri neki predstavi v tukajšnjem gledališču povdarjalo, ampak mi ga smatramo kot avstrijskega vladarja, ki vse narode svoje jednako ljubi in ki jim bode — kajti okoliščine bodo Njegove državnike prisilile, da mu to svetujejo — dal jednakopravnost, ki jih bo srečne storila. Torej v tem jaz na-

hajam vez, ki veže avstrijske narode, ne pa v nemškem jeziku. (Poslanec dr. Schaffer: — Abgeordneter Dr. Schaffer: „Welche Sprache soll denn die Vermittlungssprache sein?“).

Ako torej njegova ekselenca gospod poslanec baron Schwegel trdi, da Slovani nimajo nobene pravice, za-se posebno jezikovno vez zahtevati, pa jaz mislim — in s tem bom tudi odgovoril na interpelacijo, ki je bila le, jaz mislim, prijateljsko izrečena od gospoda poslanca dr. Schafferja, ne da bi se bil oficijelno oglasil k besedi — da Slovani imajo vsekako pravico zahtevati za-se, da se jim omogoči preskrbeti si jezikovno vez med seboj, kajti jaz mislim, da bo tudi gospod poslanec ekselenca baron Schwegel sam moral priznati, da je jako smešno videti, če pridejo Slovani med se ter začno — sicer ne tudi jaz, ker znam več slovanskih jezikov tako, da se morem v njih sporazumeti — govoriti nemški. Meni se zdi, da je to nekako čudno in da imamo torej čisto prav, ako hrepenimo po tem, da si, kakor so si Italijani za književni jezik izbrali Florentinsko narečje, ki se na pr. od Ligurskega, Savojskega ali Sicilijanskega narečja grozno razlikuje, tudi mi Slovani, ako že nimamo jednega pismenega jezika, vsaj jeden slovanski jezik prilastimo, ki nam bo vez. Zato dajem prav tovarišu gospodu Lenarčiču, ker le s tega stališča smatram, da je umevati njegov predlog. Res je pa tudi, da imajo na Balkanu in v Rusiji, ki se vsled zdrave trgovinske in velikoindustrijske politike tako lepo razvija, tehniki veliko polje in jaz mislim, da se nam z našimi tehniki ne bo vedno tako slabo godilo, kakor sedaj, ko jih niti od drugod ne moremo dobiti, na pr. Čehov, dasiravno se Čehi s takim veseljem posvečujejo tehničkim študijam. Mesto Ljubljansko, dežela in deželna vlada potrebujejo sedaj tehnikov, pa jih ne morejo dobiti. Čas pa bo prišel, ker se tudi Slovenci čedalje bolj posvečujejo realističnim študijam, ko bomo imeli zadosti tehničnih moči in ko si bodo morali naši tehnično izobraženi ljudje zunaj dežele iskati dela in zaslužka. Tak čas mora priti in častiti gospod tovariš Lenarčič, ki ne misli od danes na jutri, ampak dalje, je na teh premisah stavil svoj predlog glede vpeljave učenja ruskega jezika na naših realkah. Takrat, ko bomo imeli tehnikov, katere v deželi ne bomo več potrebovali, ti tehniki morda nikjer ne bodo imeli odprto tako lepo polje delavnosti, kakor ravno na Balkanu in v Rusiji, ki bo z daljnim iztokom zvezana z železnico. Zato bi ne bilo odveč, ko bi se slovenski učenci na realkah učili ruskega jezika; ali ker nam je hrvatski jezik bližji in praktično za nas pomenljivejši, zato sem glasoval za hrvatski jezik in tudi zagovarjal hrvatski jezik.

Sedaj bom pa končal. Par besedi, katere je gospod poslanec ekselenca baron Schwegel koncem svojega govora izrekel, me je v dno srca speklo; toda priznati moram, da so bile opravičene. Španija in Avstrija! Žalostno zares, ako se v narodnem gospodarstvu Avstrija imenuje poleg Španije, kjer je slaba in napačna uprava zakrivila popolno državno in narodnogospodarsko propalost! Zato pa želim, da bi pri nas državna uprava v pravem času še krenila na boljša pota. Želim to in zato sem prej na-

glašal, da je pred vsem treba izvedbe ravnopravnosti, da se pridobi moči, ki se sedaj tratijo v političnih bojih za tekmovalje na narodnogospodarskem polju. Ker se je pa očitalo, da meri predlog gospoda poslanca Lenarčiča predalet in da se ne da opravičevati z avstrijskega stališča, moram pri tej priliki poseči nazaj na neke v tej zbornici izgovorjene besede. Če se je dejalo „Gott sei Dank“, da pri nas še ni potrebe po učenju ruskega jezika, — moram pa jaz vzklikniti, da leider preveč tičimo v nemščini in da to utegne biti še jako usodno za državo. Gospoda moja! Nemčija je začela v poslednjem času grandiozno kolonijalno politiko; zlasti na istočnih obalah Afrike in Azije, kamor je posebno pozornost obrnila in kjer si išče novih tržišč. Prepričan sem, da bo vsled svoje žilavosti in brezobzirnosti tudi reusovala in da si bo nova pristanišča in nove zemlje pridobila za oddajo svojih obrtnih izdelkov. Zdi se mi pa tudi, da čim bolj se bo njena moč širila v Aziji in Afriki, tem bolje bo čutila, da jej je pot iz Hamburga in Brem predolga tjakaj in tem preje si bo začela iskati bližjega pota do morja. Ta bližji pot pa pelje po deželah, koder stanujemo mi, po „dednih deželah“ v Trst — k jadranskemu morju. Zato že prežijo na Nemškem in se javno oglašajo možje, ki trdijo, da si bo morala Nemčija tudi te kraje priboriti in jaz že s strahom vidim čase pred saboj, ko se bodo k tem nazorom priznali tudi nemški državniki; jaz vidim čase pred seboj, ko nam bo iz sedanjega zaveznika nastal ljut nasprotnik, ki si bo z jeklom in železom hotel proklestiti pot do jadranskega morja. Kdo, gospoda moja, bo pa takrat najboljša opora za državo, po kateri vodi pot proti Adriji? Ne Nemci, ne nemški jezik, kajti takrat bo takih vitezov, kakor Schönerer in Wolf, vstajala cela množica, ampak slovansko prebivalstvo. Zato pa pravim — in te besede govorim tudi na Vašo adresu, gospoda od desne strani te zbornice — da se bo, če boste preveč delovali za širjenje nemškega jezika po teh krajih na škodo slovenskemu jeziku, bojim se, jedenkrat to na škodo Avstrije jako hudo maščevalo. (Burno odobravanje in ploskanje v središču, na levi in na galeriji. — *Stürmischer Beifall und Händeklatschen im Centrum, links und auf der Gallerie.*)

Sedaj pa predlagam, kakor sem že spočetka storil, da se preide v nadrobno razpravo.

Deželni glavar:

Smatram, da je visoka zbornica s tem zadovoljna in prosim gospoda poročevalca, da preide v nadrobno razpravo.

Poslanec Hribar:

Predno se spustim v podrobno razpravo, dovoljujem si naznaniti visoki zbornici, da je finančni odsek svoj prvotni sklep, da je pod naslovom 1. poglavja I. zvišati dijete deželnih poslancev, premenil, da ga je prekladal. Finančni odsek je prvič posvetujoč se o tem predlogu bil tega mnenja, da poslanci, zlasti oni z dežele, nikakor ne morejo izhajati s se-

danjimi dijeta, da bi mogli pokrivati resnične izdatke in zato se je bil zjedinił soglasno na to, da se dijete primerno zvišajo. Vendar pa je finančni odsek kasneje prišel do prepričanja, da poslancem ne more biti toliko do tega, da bi svoje izdatke zares z dijeta pokrivali, kakor do izvrševanja svojih dolžnosti v korist deželi, in nekateri gospodje v finančnem odseku so bili celo mnjenja, da bi bilo morebiti pametneje, ako bi se poslanecem ne izplačevale sploh nikakoršne dijete, temveč bi vsak poslanec vršil svoje dolžnosti samo iz svojega prepričanja na korist deželi. Vendar se pa finančni odsek danes še ni mogel zjediniti na to, da bi predlagal črtanje dijet, ker se mu je zdelo, da je treba v tem oziru še poizvedovanj in vsestranskega pretehtanja in zatorej slavljam le, ob enem priporočujoč, da se za povišanje dijet ustanovljeni znesek 4000 gld. črta iz proračuna, sledečo resolucijo:

„Deželni zbor naj sklene:

Deželnemu odboru se naroča uvaževati in v bodočem zasedanju poročati, če bi ne kazalo sploh odpraviti dijete za deželne poslance.“

Sicer pa predlagam, da se odobri potrebščina pri poglavju I. in sicer redna v znesku 16.814 gld.

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — *Niemand meldet sich.*)

Ker ne, prosim glasovati.

Gospodje poslanci, ki pritrjujejo resoluciji finančnega odseka in ob enem predlogu, da se pri poglavju I. sprejme potrebščina v znesku 16.814 gld., izvolijo ustati.

(Obvelja. — *Angenommen.*)

Poročevalec Hribar:

Pri II. poglavju predlagam, da se po nasvetu finančnega odseka sprejme potrebščina in sicer redna v znesku 71.315 gld., izredna v znesku 10.650 gld. in skupna v znesku 81.965 gld.

(Obvelja. — *Angenommen.*)

Pri poglavju III. predlagam, da se potrdi potrebščina in sicer redna v zneskom 8.931 gld.

(Obvelja. — *Angenommen.*)

Dalje predlagam, da se pri poglavju IV. potrdi potrebščina redna v znesku 36.522 gld., izredna v znesku 94.575 in skupna v znesku 131.097 gld.

Deželni glavar:

Gospod poslanec Jelovšek ima besedo.

Poslanec Jelovšek:

V V. seji dne 6. februarja 1897 je sklenil deželni zbor sledečo resolucijo:

„Prošnja občine Horjul in posestnikov vasi Vrdzene, Zaklanc in Podolnice ter Lesnega brda se izroči deželnemu odboru z naročilom, da isti gotovo še tekoče leto pošlje v imenovane vasi svojega inžen-

nirja, koji naj to vodno zadevo študira in še v teku tega leta izdelava osuševalne načrte.“

Enaka resolucija se je sprejela glede slične prošnje županstva na Dobrovi in posestnikov iz vasi Brezje.

Stavljam torej vprašanje, v koliko je deželni odbor izvršil v teh dveh ozirih mu dani nalog, oziroma kdaj ga misli izvršiti.

Deželni glavar:

Gospod poslanec deželni odbornik Povše ima besedo.

Poslanec Povše:

Na to vprašanje gospoda predgovornika usojam si sledeče pojasniti. Dotičnega akta nimam pri roki, spominjam se pa stvari prav dobro in pravim, da se častiti gospod predgovornik sam lahko prepriča o tem, da je ta zadeva na moji mizi v predalcu, kjer so shranjene najnujnejše stvari. Takoj, ko je visoka zbornica dala deželnemu odboru dotično nalogo glede Horjulske in Dobravske doline, je deželni stavbni urad dobil od deželnega odbora nalog, da gre tedanji hidrotehnik Hrasky pregledat ondotne razmere, da prouči vse potrebščine in potem napravi svoje poročilo, na podlagi katerega bi se deželnemu stavbnemu uradu potem dala naloga za izvršitev načrtov. Hrasky je potem poročal, da je stvari pregledal, da pa bo z ozirom na velik obseg del, ki bodo potrebna, se tukaj ravnalo za jako velik projekt, katerega deželni stavbni urad ni v stanu izvršiti in staval je vsled tega nasvet, kteremu se je pridružil tudi načelnik stavbnega urada, da naj se stvar izroči inženjerju Wagenführerju, in sicer proti honorarju 2¹/₂% cele potrebščine. Gospod inženir se je izjavil, da bodo troški projekta znašali nad 100.000 gld. Sam honorar bi bil torej znašal 2500 gld. Visoka zbornica pa deželnemu odboru ni dala na razpolago tega kredita. Nadalje je pa deželni odbor tudi uvaževal, da bi privaten inženier bil vse potrebno storil, da bi se bila pa tudi nepotrebna zemljišča priklopila in da bi bil nastavljen projekt, ki bi ne bil izvedljiv. Zato je bil deželni odbor mnenja, da naj se stvar napravi po deželnem inženierju in kakor sem že prej omenil, je gospodu poslancu na razpolaganje, da se prepriča, da je to ena prvih zadev, ki se imajo izvršiti in ko bo letos meseca junija stopil v službo inženierski pristav, bo gotovo mogoče odposlati ga na lice mesta, da bo potem do prihodnjega zasedanja mogel deželni odbor popolnoma izvršiti nalogo, ki se mu je bila od deželnega zbora dala.

Deželni glavar:

Gospod poslanec Jelovšek ima besedo.

Poslanec Jelovšek:

Zadovoljujem se s tem pojasnilom in ker je upanje, da se bo junija meseca nastavljen nov inženir

in se bo potem morda vendar za te vasi lahko izvršilo, kar se je bilo že zdavno obljubilo, stavljam sledeči predlog:

„Deželni zbor naj sklene:

Deželni odbor naj zanesljivo tekom letošnjega poletja odpošlje deželnega inženirja v Horjul in Dobrovo, da preišče ondotne vodne razmere in izdelava načrt, po katerem bi se izvršilo osuševanje ondotnih njiv in travnikov.“

Deželni glavar:

Gospodje, ki podpirajo predlog gospoda poslanca Jelovška, izvolijo ustati.

(Se podpre. — Wird unterstützt.)

Predlog je zadosti podprt in je torej v razpravi.

Zeli še kdo besede?

Gospod poslanec župnik Ažman ima besedo.

Poslanec Ažman:

K IV. pogl. 5. točki bi jaz rad nekoliko omenil in staval kratko vprašanje na deželni odbor. V XV. seji l. 1897. dne 5. marca je bila soglasno sprejeta resolucija, ki se tako glasi:

„Visoki deželni zbor skleni:

1.) Deželnemu odboru se naroča, da izda navodilo o ustanovitvi in oskrbovanji hranilnic in posojilnic po Raiffeisenovem sistemu.

2.) V delno pokritje stroškov ustanovitve in prve oprave hranilnic in posojilnic po Raiffeisenovem sistemu sme deželni odbor po svoji previdnosti dovoljevati prispevke po 60 do 100 gld.

3.) Ustanovilni prispevek sme pa se dovoliti le pod tem pogojem, če se društvo podvrže višjemu nadzorstvu deželnega odbora, katero more le-ta izvrševati po posebnem odposlancu ali pa po zvezi posojilnic.

4.) Zvezi kranjskih hranilnic in posojilnic po sistemu Raiffeisenovem v Ljubljani se dovoli za ustanovitev in pospešitev njenih namenov podpora v znesku 300 gld.

5.) V te pod točko 2 in 4 navedene namene se deželnemu odboru za leto 1897 dovoli kredit 1200 gld.“

Od tega, gospoda moja, je preteklo že več ko dve leti in je torej opravičeno vprašanje, kaj se je o tej stvari zgodilo.

Že lani sem pogrešal kakega poročila o tej stvari, ali reklo se je, da pride neko posebno poročilo. Ali tega poročila smo čakali dozdej zastoj.

Zatorej bi danes vprašal, kako ta reč stoji, ali se je izdalo tisto navodilo, ktero je tukaj priporočeno deželnemu odboru in koliko se je dalo podpore zvezi kranjskih hranilnic, ali posameznim hranilnicam, ktere se v naši deželi zmiraj bolj množijo. Deželni odbor ima gotovo nalogo in dolžnost, da tiste sklepe, ktere deželni zbor sklene, tudi po možnosti izvršuje, če jih pa izvršiti ne more, mislim,

da je njegova dolžnost, da nas o tem pouči, kake zapreke so nastale ali kaki vzroki so prišli, da se ni moglo sklepom ugoditi.

Tedaj do danes nimamo na to nobenega odgovora in zatorej mislim, da je moje vprašanje opravičeno, kaj se je v tem pogledu zgodilo ali kaj se namerava storiti? Kakor sem poizvedel, je v zvezi kranjskih hranilnic okolu 50 posojilnic. Gospoda moja, verjemite mi, da imajo take majhne posojilnice od začetka velike težave pri ustanovitvi, pa tudi nekatere že obstoječe se morajo boriti z velikimi težkočami zaradi dobave denarja in torej bi bilo pač opravičeno, da bi dežela pripomogla, kakor je bilo sklenjeno, k ustanovitvi in pospeševanju takih hranilnic. Ni treba, da bi tukaj šele koristi Raiffeisenovih posojilnic razpravljali, ker so že tako znane. Koristi in potrebe takih posojilnic je priznala država, ker je tak zakon sprejela. Koristi in potrebe takih posojilnic so spoznale skoraj vse dežele avstrijske, kakor smo pri dotičnem poročilu poizvedeli. Postavim sosednja dežela Štajerska je ravno letos sklenila, da naj se posojilnicam ustanovljenim po Raiffeisenovem sistemu dovoli do 200 gld. brezobrestnega posojila za ustanovne stroške in pa do 3000 gld. posojila na obresti po 3°/o. Korist in potrebo takih posojilnic je spoznala naša dežela sama, ker smo v dotični seji vsi skupaj glasovali za podporo takim posojilnicam. Tedaj je res opravičeno vprašanje, kaj se je zgodilo za podporo teh posojilnic. Če je namreč potreba očitna, zato je tudi treba, da se kaj stori v tem pogledu. Zatorej predlagam visoki zbornici sledečo resolucijo:

„Deželni zbor naj sklene:

Deželnemu odboru se naroča, sklepe deželnega zbora iz XV. seje dne 5. marca 1897 kolikor mogoče hitro in točno izvršiti in o tem poročati v prihodnjem zasedanju.“

Deželni glavar:

Gospodje, ki podpirajo predlog gospoda poslanca župnika Ažmana, izvolijo ustati.

(Se podpre. — Wird unterstützt.)

Predlog je zadosti podprt in je torej v razpravi.

Želi še kdo besede?

Gospod poslanec Murnik ima besedo.

Poslanec ces. svetnik Murnik:

Visoki zbor! Kakor je prečastili gospod predgovornik omenjal, sklepalo se je dne 5. marca 1897 v visokem zboru o takozvanih Raiffeisenovih posojilnicah. Naloga deželnega odbora je bila, da je toliko, kolikor mu je bilo doslej mogoče, poizvedoval, ali obstoje takozvane Raiffeisenove posojilnice na Kranjskem. Kolikor je bilo doslej mogoče se prepričati, se pa ni našla nobena posojilnica, ki bi bila popolnoma po Raiffeisenovem sistemu urejena, temveč naše posojilnice, ali, kakor se tudi imenujejo, posojilnice in hranilnice so prav za prav le neka zmes

Raiffeisenovih in Schultze-Delitzsch-evih posojilnic. Z eno besedo, posojilnice te in one vrste ravnajo v svojem poslu tako, kakor da bi Raiffeisenovega sistema sploh ne poznale. One posojujejo ne le na osebni kredit in ne omejujejo svojega delovanja samo na dotične občine, ampak delujejo tudi čez meje svoje občine ali fare in dajejo denar tudi na hipotekarni kredit, na kar po mojem mnenju Raiffeisen gotovo nikdar ni mislil. Torej v tem tiči največ vzroka, da deželni odbor tistih malih podpor, katere je visoka zbornica sklenila, ni razdelil med tiste prositelje, ki so se bili nanj obrnili za podporo. Med temi se je, kakor se spominjam, nahajala tudi neka posojilnica, ki je po kratkem obstanku že v tako dobrem stanju, da je iz svojega dobička mogla nekoliko razdeliti že v dobrodelne namene. Torej tam bi se bili prenaaglili, ako bi bili za ustanovitev dali kako podporo, zakaj če je dotična posojilnica po tako kratkem času svojega poslovanja mogla že sama dajati darila, potreba njena gotovo ni bila tako nujna. Omeniti je, da je zaveza kranjskih posojilnic deželnemu odboru izročila jako lep in zanimiv sestavek o delovanju, premoženju itd. teh posojilnic, vendar pa še ni bilo mogoče, vsaj glede nekaterih ne, osebno se prepričati, ali je to, kar se o njih sodi, tudi resnično. To se bo pa gotovo tekom tega leta zgodilo in potem se bo tudi lahko želji gospoda predgovornika ustreglo in v prihodnjem zasedanju podalo visokemu zboru obširnejše poročilo, iz katerega bo razvidno, zakaj deželni odbor ni vsega izvršil, kar mu je bilo naročeno in zakaj se je izvršitev dotičnega sklepa zakasnila. Jaz sam sem za svojo osebo jako simpatično pozdravil ustanovitev Raiffeisenovih posojilnic v naši deželi in sem se s posebno vnemo potezal v deželnem odboru za pospeševanje te stvari in stavil vse drugačne predloge, kakor so leta 1897. prišli pred visoko zbornico. Jaz sem še vedno na tistem stališču, kakor takrat, ali skoraj bi rekel, da mi gospodje poslanci ne bodo preveč radi sledili na tem potu, če mi pa bodo sledili, sem mnenja, da bo to morda dobro uplivalo, da se bodo v resnici tudi pri nas ustanovljale posojilnice po Raiffeisenovem sistemu, ker dosedanje skušnje, ki so jih s temi posojilnicami napravili na Štajerskem in drugod, nam kažejo, da so Raiffeisenove posojilnice v resnici prav potrebne in koristne, dočim se o drugih hranilnicah in posojilnicah ne more vedno tisto trditi. Nasprotno bi jaz trdil, so druge posojilnice v narodno-gospodarskem oziru mnogokrat marsikateremu na kvar. Zato bom jaz v deželnem odboru ponovil tista načela, katera sem leta 1897. ali 1896. zastopal, da se bo deželni odbor baval posebno s temi vprašanji, ali in kako bi se prav za prav Raiffeisenove posojilnice mogle ustanovljati in sploh kako bi se za te posojilnice propaganda delala. Ker so te posojilnice res dobre, bi bila dolžnost dežele, iz svojih sredstev podpirati njih ustanovitve. Raznega denarja ima deželni odbor na razpolaganje, pa seveda bi moral deželni zbor temu pritrčiti, da se dotični denarji smejo tudi pri takih posojilnicah nalagati. Torej bi jaz prosil, da bi častiti gospod predgovornik in visoka zbornica to, kar sem sedaj povedal, blagohotno izvolila na

znanje vzeti. Dostavljam še, da se bo o tem visokemu zboru v prihodnjem zasedanju jako obširno poročilo predložilo in do tistega časa se bodo tudi že vse tiste prošnje rešile, katere so utemeljene.

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

Gospod poslanec župnik Ažman ima besedo.

Poslanec Ažman:

Oglasil sem se k besedi le za kratek popravek. Če res v zvezi kranjskih hranilnic stoječe posojilnice niso posojilnice po Raiffeisenovem sistemu, potem mislim, da bi bila zlasti stvar dežele, da jih na to stališče pripravi in zato se je ravno deželnemu odboru naložilo, da naredi in izdela tako navodilo. Ravnotako bo potem dežela, ako jih podpira, dovolj vzroka in povoda imela, jih nadzorovati in ako se kje kak nedostatek dobi, se bo lahko popravil. Kakor druge dežele delajo, mislim, bi lahko tudi Kranjska storila. Kar se pa tiče tiste hranilnice, o kateri je gospod poslanec Murnik govoril, sem jo precej uganil, — mislim vsaj, da je njegova opazka na našo (Gorjansko) posojilnico letela — omenjam pa, da tisto, kar je dala v dobre namene, ni vzela iz čistega dobička, ampak porabila se je nagrada tajnika in pa kar tajnik ni hotel sprejeti za stanovanje. Da se je pa tako hitro okrepila, pride od tod, ker je dobila od kranjske hranilnice 60 gld. podpore k ustanovnim stroškom in 600 gld. brezobrestnega posojila na 4 leta. Mislili smo, da to, kar je prej kranjska hranilnica storila, bo potem dežela delala. Ker se pa to ni zgodilo, je nekaka stagnacija prišla med naše hranilnice. Kranjska hranilnica ne da nič več, dežela pa tudi nič ni storila. Torej mislim, da bi bila dolžnost dežele, tako zadružno organizacijo po svoji moči podpirati. Sicer pa omenjam, da je naša posojilnica svoj delokrog omejila le zgolj na Gorjansko občino in take posojilnice je imel menda vendar Raiffeisen v mislih. Torej le še enkrat izrekam željo, da se v tej reči kaj zgodi, kajti kmetu se gotovo s tem pomaga. Pri nas smo že mnogo kmetij rešili, ki bi se bile sicer prodale, na boben pa še nobene nismo pripravili. Zato še enkrat prav toplo priporočam, da deželni odbor vsaj do prihodnjega zasedanja stori, kar mu je bilo naročeno.

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

Gospod poslanec Grasselli ima besedo.

Poslanec Grasselli:

Visoka zbornica! Finančni odsek je lani predlagal pri razpravi o letnem proračunu nastopno resolucijo:

(bere: — ličst:)

„Deželnemu odboru se naroča, da pretresa vprašanje, kako bi se dala na primeren način in

brez velikih stroškov za deželni zaklad ustanoviti v Ljubljani konjska bolnica in da poroča o tem deželnemu zboru v prihodnjem zasedanju.“

Krogi, katerih se stvar tiče, so to resolucijo, ki je bila sprejeta dne 27. februarja 1898 v XVII. seji, radostno pozdravili, ali obžalovali so, da se v tej zadevi doslej ni nič zgodilo. Meni je pač znano, da je deželni odbor to resolucijo naznanil c. kr. kmetijski družbi in z njo stopil v dogovor, ali od tistih mal o njej ni bilo nič več čuti. Interesovani krogi pa povdarjajo nujno potrebo take bolnice in so me naravnost pozvali, da to stvar vnovič tukaj sprožim. Prepričan sem sicer, da bi bil deželni odbor še dalje vršil svojo nalogo, ampak da stvar po kaki nesreči ne zaspi, usojam si torej predlagati nastopno resolucijo:

„Deželnemu odboru bodi naročeno, da se resno bavi z ustanovitvijo konjske bolnice v Ljubljani in deželnemu zboru v prihodnjem zasedanju konkretne predloge v to svrhu stavi.“

Deželni glavar:

Gospodje, ki podpirajo resolucijo gospoda poslanca Grassellija, izvolijo ustati.

(Se podpre. — Wird unterstützt.)

Resolucija je zadosti podprta in je torej v razpravi.

Želi še kdo besede?

Gospod poslanec Šubic ima besedo.

Poslanec Šubic:

Med mnogobrojnimi projekti za napeljavo pitne vode, ki se kupičijo pri deželnem stavbnem uradu, se nahaja tudi popolnoma dovršen in detajliran projekt za vodovod, kateri naj bi z dobro pitno vodo preskrbel celo vrsto gorenjskih kmetijskih občin, ki sedaj nimajo nobene pitne vode in tudi mesto Kranj, ki je navezано na dostikrat umazano savsko vodo. Po poročilih, katera so mi došla iz deželnega stavbnega urada, je projekt popolnoma dovršen, vsestransko utemeljen in tehnično popolnoma razvit, in tudi gospod referent o deželnih kultur mi je zatrjeval, da je projekt utemeljen in potreben. Pred nami pa projekt še ne leži in dasiravno mi nikakor ne pride na misel, da bi stavil kak meritorični predlog, vendar menim, da bi z ozirom na razsežne kmetijske gorenjske kraje, ki so pri tej stvari prizadeti, in z ozirom na mesto Kranj, ki vsestransko tako lepo procvita, ne bilo pretirano, ako izrečem željo v tem zmislu, da bi deželni odbor projekt, ki je že na mizi deželnega stavbnega urada, če le mogoče v prihodnjem zasedanju spravil na dnevni red visoke zbornice, ker je za mesto Kranj in druge interesovane kraje vprašanje silno pereče in je potrebno, da se čim preje razjasni. Predlagam torej in priporočam, da bi visoka zbornica zanj glasovala, nastopno resolucijo:

„Deželni zbor naj sklène:

Deželnemu odboru se naroča, delovati na to, da pride projekt vodovoda mesta Kranj in njegove severno-vzhodne okolice zanesljivo v teku prihodnjega zasedanja deželnega zbora v poročanje in obravnavo.“

Deželni glavar:

Gospodje, ki podpirajo resolucijo gospoda poslanca Šubica, izvolijo ustati.

(Se podpre. — Wird unterstützt.)

Resolucija je zadosti podprta in je torej v razpravi.

Želi še kdo besede?

Gospod poslanec Povše ima besedo.

Poslanec Povše:

V IV. poglavju pod naslovom 9. nasvetuje finančni odsek visoki zbornici svoto 1000 gld. za pospeševanje planinarstva in istotako pod naslovom 9. tega poglavja pa svoto 2000 gld. za pospeševanje kmetijskih produktivnih zadrug. Nihče ne more ugovarjati, da so kmetijske produktivne zadruge prepotrebne in da je dolžnost dežele oziroma njenega zastopa, da podpira te zadruge na pravi podlagi. Če doslej deluje v deželi kranjski lepo število takozvanih mlekarskih in sirarskih zadrug, katere imajo že sedaj lepe uspehe izkazati in kdor upošteva, da je živinoreja, rekel bi, za Gorenjsko in Notranjsko, sploh za velik del dežele edina panoga še, katere zamore kmetovalcu pomagati, da izhaja v težkih odnosajih, mora priznavati, da je akcija pospeševanja živinoreje in osobito sirarskih zadrug vredna pozornosti visoke zbornice in jaz se le zahvaljujem, da je visoka zbornica naklonjena tej panogi, toda tukaj se zopet brez pravega vodstva vrši veliko delo in osobito bi bilo tu na mestu, ko bi posebni večji mož pohajal celo deželo, osobito v kraje, kjer se nahaja za to že teren, ter bi poučeval ljudi in jim svetoval, kako naj zadruge ustanovljajo. Menda ne bom iz šole govoril, ako rečem, da je tej misli tudi visoko c. kr. poljedelsko ministerstvo naklonjeno, in da je dotični sekcijški šef sam mene vprašal, ali mi je znana oseba, ki bi bila usposobljena, da bi dotičnik kot mlekarski inštruktor potoval po Kranjskem in Primorskem. Visoki vladi je sedaj taka oseba že znana, mož, ki je že dejansko dokazal svojo spretnost in sposobnost, idejalna moč, katere bi res izvrstno mogla vršiti poučevanje v mlekarstvu in sirarstvu. Gospoda moja, vsaka nova naprava ima svoje težkoče in gotovo priprosto ljudstvo v oddaljenih hribih nima nobene osebe na razpolaganje, ki bi ga zamogla poučevati in je doslej k večjemu iz časopisa zajemalo navodila za ustanovitev zadruge. Ako bi tem ljudem bil na razpolaganje mož popolnoma več v tej stroki, bi bila to silno velika olajšava za ustanovitev zadrug in pa potem tudi njih vzdrževanja. Ker je torej ministerstvo naklonjeno tej ideji, umestno je, da tudi deželni zastop naš smatra to kot potrebno in naroči deželnemu odboru, da poprosi ministerstvo za namestitev mlekarskega popotnega učitelja, ki bi potoval v deželi

Kranjski in, ako bo ministerstvo z njim disponiralo, tudi na Primorskem vršil ta nauk. Ob enem pa bi bilo v veliko korist, da bi dežela sama tudi imela večjega sirarja, ki ne bi bil toliko učitelj, ampak bolj več sirar, ki bi praktično izvrševal to, kar je inštruktor uvedel in izpeljal. Kmetijski družbi se je posrečilo najti izsolanca kmetijske šole naše in ga s pomočjo dežele poslati v Šlezijo, kjer si je pridobil potrebno jako popolno teoretično in praktično znanje. Te dni bo šel še v Švico. Ta mož naj bi se torej, to bi bilo prav, namestil v deželi, da bo recimo en teden ostajal pri vsaki novoustanovljeni sirarski zadrugi in učil dotične ljudi, kako imajo vse pravilno napravljati, da bo tudi takoj v začetku produktivna zadruha popolnoma sposobna, izdelke spravljati na trg ali v prodajo. Menim, da mi ni treba več dalje govoriti, ampak stavim samo še sledečo resolucijo, katero priporočam visoki zbornici v sprejem:

„Deželnemu odboru se naroča, da prosi c. kr. kmetijsko ministerstvo, da namesti državnega mlekarskega popotnega učitelja; ob enem pa naj deželni odbor skrbi tudi za namestitev praktičnega sirarskega večjaka za našo deželo.“

Deželni glavar:

Gospodje, ki podpirajo resolucijo gospoda poslanca Povšeta, izvolijo ustati.

(Se podpre. — Wird unterstützt.)

Resolucija je zadosti podprta in je torej v razpravi.

Želi še kdo besede?

Gospod poslanec Povše se je še enkrat oglašil k besedi.

Poslanec Povše:

Od dveh gospodov predgovornikov sta se stavila predloga, glede katerih mi kot poročevalcu v deželnem odboru bodi dovoljenih par besed.

Gospod poslanec Grasselli je omenil konjsko bolnico. Iz aktov se je lahko prepričal, da se je deželni odbor obrnil do kmetijske družbe, s katero je želel dognati vse potrebno, da bi mogel staviti svoj konkretni predlog. Kmetijska družba poseduje na Poljanskem kmetijskem vrtu vse priprave za ustanovitev take bolnice. Le združeno s kmetijsko družbo bi bila omogočena ustanovitev, ali pa po njej, kajti ako bi jo dežela sama ustanovila, to bi gotovo preveč stalo in nam tudi sredstev nedostaja. Pri kmetijski družbi se je pa stvar že razpravljala in volil se je posebni odsek, ki ima nalogo, proučiti to stvar. Sedaj čaka deželni odbor odgovora kmetijske družbe, od katere se nadja, da bo stvar pospeševala, kakor se je sodelovanja nadjati tudi od mestnega magistrata. Vsekako je upati, da bo v prihodnjem zasedanju mogoče vsot stvar visoki zbornici natančno razjasniti.

Gospod zastopnik mesta Kranjskega pa je omenil vodovod za Kranj in okolico. Deželni odbor je dotični načrt takoj, ko mu je došel od inženirja Wagenführerja, izročil deželnemu stavbnemu uradu

z nalogom, da ga reši, če mogoče, še za to zasedanje. Na ponovljeno vprašanje dotičnega inženirja sem dobil odgovor, da ni mogoče stvari tako hitro rešiti, ker se ravna za projekt, ki bo stal 302.000 gld. Vsekako je projekt v delu in se je nadjati, da bo v prihodnjem zasedanju deželni odbor prišel s konkretnimi predlogi pred visoko zbornico.

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

Gospod poslanec Pfeifer ima besedo.

Poslanec Pfeifer:

Deželni odbor je za vodovod na Raki vstavil v proračun za 1899 svoto 3360 gld. Z ozirom na to je županstvo na Raki že sklenilo pogodbo z Wagenführerjem, ki bi imel že letos delo pričiti. Vsled tega pa, da je finančni odsek zmanjšal teh 3360 gld. za 1000 gld., je pa na moje obžalovanje ta pogodba nekako iluzorična postala, tako da se je bati, da je ves vodovod po vodi splaval.

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, ima gospod poročevalec besedo.

Poročevalec Hribar:

Visoka zbornica! Resoluciji gospoda poslanca Jelovška nimam ničesa pripomniti in jo priporočam v sprejem.

Gospod poslanec župnik Ažman pa je stavil čisto nedolžno resolucijo, katero zaradi tega tudi predlagam, da se sprejme. Nedolžna pa je zaradi tega, ker je pojasnil že gospod referent v deželnem odboru in je tudi meni znano, da na Kranjskem ni prav za prav nobene posojilnice, ki bi bila ustanovljena po Raiffeisenovih principih (Poslanec dr. Schaffer: — Abgeordneter Dr. Schaffer: „Zeiber!“) in deželni zbor je pa s svojimi sklepi l. 1897. imel v namenu, podpirati le take posojilnice. Ker že govorim o posojilnicah, naj pri tej priliki izrečem neko bojazen. Naše posojilnice se preveč spuščajo v hipotekarni kredit in ko sem zadnjič gledal nek izkaz o posojilnicah in o kranjskih posojilnicah posebej, videl sem v svoje veliko začudenje, da je jako veliko denarja zabitega v hipotekarnem kreditu. Kdor pozna svojstvo posojilnic, bo na prvi pogled izprevidel, kako velike nevarnosti tiče v tem, in deželni odbor, ko bo vsled poziva gospoda poslanca župnika Ažmana, ako se njegova resolucija sprejme, se posvetoval, kaj naj stori v pospeševanje Raiffeisenovih posojilnic, naj svojo pozornost posveti temu jako žalostnemu in iz narodnogospodarskega stališča neopravičenemu pojavu in naj nasvetuje primerne predloge, kako bi se eventualni nevarnosti prišlo v okom s tem, da se bodo posojilnice pravočasno varovale in se svarile, da naj ne delajo na tak način glede hipotekarnega kredita.

Častiti gospod poslanec Grasselli pa je ponovil resolucijo, ki se je bila že lansko leto od visoke

zbornice sprejela in jaz jej moram le pritrditi, ker je res v interesu dotičnih krogov, ki so lansko leto mene pozvali, da sem stavil jednaki predlog, da se resolucija letos zopet ponovi.

Gospod poslanec Šubic je stavil resolucijo, o kateri je sam rekel, da nič gotovega ne predlaga, ampak samo priporoča deželnemu odboru kranjski vodovod. Ker resolucija ne involvuje nobene spremembe v proračunu, nimam ničesar proti njej in priporočam, da se sprejme.

Istotako priporočam resolucijo častitega gospoda tovariša Povšeta, ki meri na to, ako se prav spominjam in sem dobro slišal, da naj se praktični sirarski večak, katerega bode deželni odbor namestil, plača iz kredita, ki je namenjen za ustanovitev produktivnih zadrug. Torej priporočam tudi to resolucijo.

Gospod poslanec Pfeifer je pa dejal, da je s tem, da se je iz proračuna črtala svota 1000 gld., Raški vodovod nekako pokopan. Že v finančnem odseku sem, držeč se poročila deželnega odbora, omenjal, da letos sploh ni treba nobenega zneska za to stvar v proračun postaviti, ker mora prej z vlado dogovorjeno biti glede prispevka, in kakor se imam prijaznosti njegove ekselence gospoda deželnega predsednika zahvaliti, sem danes izvedel, da res z vlado zaradi Raškega vodovoda ni še nič dogovorjenega, dasiravno finančni odsek ni delil tega mojega mnenja, da se še nič ni bilo dogovorilo. Pa če bi že bilo tudi kaj končno dognano med vlado in deželnim odborom, bi vendar s tem, da se je letos črtala svota 1000 gld., vodovod ne bil onemogočen, ker bo deželni odbor oziroma finančni odsek sam teh 1000 gld., ki se letos črtajo, itak prihodnje leto postavil v proračun. Po teh besedah torej priporočam, da se preide na glasovanje in sicer najprej o mojem predlogu, da se sprejme v tem poglavju potreščina 131.097 gld.

Deželni glavar:

Preidimo torej na glasovanje.

Gospodje poslanci, ki pritrujejo predlogu, da se pod poglavjem IV. sprejme potreščina v znesku 131.097 gld., izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeto.

Prosim gospoda poročevalca, da izvoli sedaj prečitati razne resolucije, ki so se stavile pri tem poglavju.

Poročevalec Hribar:

Resolucija gospoda poslanca Jelovškega se glasi:

(bere: — liest:)

„Deželni zbor naj sklene:

Deželni odbor naj zanesljivo tekom letošnjega poletja odpošlje deželnega inženirja v Horjul in Dobrovo, da preišče ondotne vodne razmere in izdela načrt, po katerem bi se izvršilo osuševanje ondotnih njiv in travnikov.“

(Obvelja. — Angenommen.)

Resolucija gospoda poslanca Ažmana se glasi :
(bere: — liešt:)

„Deželni zbor naj sklene:

Deželnemu odboru se naroča, sklepe deželnega zbora iz XV. seje dne 5. marca 1897 kolikor mogoče hitro in točno izvršiti in o tem poročati v prihodnjem zasedanju.“

(Obvelja. — Angenommen.)

Dalje je gospod poslanec Grasselli predlagal sledečo resolucijo:

(bere: — liešt:)

„Deželnemu odboru bodi naročeno, da se resno bavi z ustanovitvijo konjske bolnice v Ljubljani in deželnemu zboru v prihodnjem zasedanju konkretne predloge v to svrhu stavi.“

(Obvelja. — Angenommen.)

Resolucija gospoda poslanca Šubica se glasi:

(bere: — liešt:)

„Deželni zbor naj sklene:

Deželnemu odboru se naroča, delovati na to, da pride projekt vodovoda mesta Kranj in njegove severo-vzhodne okolice zanesljivo v teku prihodnjega zasedanja deželnega zbora v poročanje in obravnavo.“

(Obvelja. — Angenommen.)

K resoluciji gospoda poslanca Povšeta bi si dovolil samo amendement staviti, da bi se jej dostavile besede: „katerega naj plača iz kredita za pospeševanje ustanovitve produktivnih zadrug.“

Poslanec Povše:

Se strinjam s tem.

Poročevalec Hribar:

Torej predlagam, da se sprejme resolucija gospoda poslanca Povšeta s sledečimi besedilom:

(bere: — liešt:)

„Deželnemu odboru se naroča, da prosi c. kr. kmetijsko ministerstvo, da namesti državnega mlekarkega popotnega učitelja; ob enem pa naj deželni odbor skrbi tudi za namestitev praktičnega sirarskega veščaka za našo deželo, katerega naj plača iz kredita za pospeševanje ustanovitve produktivnih zadrug.“

(Obvelja. — Angenommen.)

Dalje predlagam, da se pri poglavju V. sprejme potrebščina v znesku 31.981 gld.

(Obvelja. — Angenommen.)

Pri poglavju VI. predlagam, da se sprejme potrebščina redna v znesku 33.852 gld., izredna v znesku 300 gld. in skupna v znesku 34.152 gld.

Deželni glavar:

Gospod poslanec Grasselli ima besedo.

Poslanec Grasselli:

Visoka zbornica!

Deželnemu zboru je iz družih razprav znano, da ima dežela z okrožnimi zdravniki svoje težave

in da se osobje, kateremu je poverjeno zdravstvo po deželi, prvič rado menjava, in znano je tudi deželnemu zboru, da to osobje nikakor ni zadovoljno s svojim položajem. Zdravniška zbornica kranjska se je za okrožne zdravnike potegnila in je izročila deželnemu odboru prošnjo, da naj bi se uredile nekatere stvari, ki se tičejo osebnih razmer okrožnih zdravnikov. Te želje so merile v prvi vrsti na to, da bi se izdelala službena pragmatika za okrožne zdravnike in v drugi vrsti na to, da bi se uredila plačila, ako mora imeti okrožni zdravnik v slučaju bolezni ali dopusta namestnika. Deželni odbor je to vlogo zdravniške zbornice kranjske rešil in obljubil, da bo to stvar uvaževal, kadar predloži deželnemu zboru novelo k zdravstvenemu zakonu. Zdravniška zbornica je res toplo se potegnila — lahko rečem ognjevitost se je potegnila za okrožne zdravnike tako, da je po mojem mnenju celo nekoliko predalet segla. Zdravniška zbornica je namreč deželni odbor pozvala, naj skliče enketo in je takorekoč program te ankete predpisala ter deželnemu odboru tudi priporočila, iz katerih zastopnikov naj sestoji enketa in s čim naj se bavi oziroma kaj naj sklene, in glavna želja okrožnih zdravnikov ali vsaj zdravniške zbornice je bila ta, da se imenujejo okrožni zdravniki deželnimi uradniki in da se jim, kar je seveda tudi imenitna stvar, primerno uredi njihove plače. Tej želji, da bi bili okrožni zdravniki imenovani deželnimi uradniki, deželni zbor ne bo mogel lahko in z lepa ustreči, vendar je pa več stvari, katerih uredbo je želeli, in več stvari, v katerih bi se okrožnim zdravnikom in zdravniški zbornici kranjski dalo ustreči. Pripoznavam, da bi to najprimernejše bilo, kedar se bavi deželni zbor z novelo zdravstvenega zakona, o katerem se je že večkrat reklo, da je prava ironija na avtonomijo dežele in da potrebuje tudi v tem oziru izdatne remedure. Namen, zakaj sem poprijel besedo, je bil le ta, da prosim deželni odbor, naj gradivo, ki je potrebno, da se predloži novela k zdravstvenemu zakonu, nekoliko bolj hitro zbira in se požuri, da čim preje ustreže želji zdravniške zbornice in okrožnih zdravnikov ter predloži novelo k zdravstvenemu zakonu.

Deželni glavar:

Gospod poslanec dr. Schaffer ima besedo.

Abgeordneter Dr. Schaffer:

Gegenüber den Ausführungen des Herrn Abgeordneten der Stadt Laibach habe ich als Referent des Landesauschusses einige Bemerkungen zu machen.

Die Angelegenheit, welche der Herr Vorredner zur Sprache gebracht hat, ist ursprünglich durch die Eingabe einer Anzahl von Distriktsärzten in Fluß gekommen und wie er richtig bemerkt hat, von der Ärztekammer unterstützt worden.

Die Abhilfe für die vorgebrachten Beschwerden — in welchem Umfange läßt sich heute noch nicht bestimmen — wird zu suchen sein in einer Novelle zu dem bestehenden Sanitätsgesetze vom April 1888.

Ich bekenne es offen, daß der Landesauschuß die Absicht gehabt hat, diese Novelle schon in der ge-

genwärtigen Session einzubringen. Aber beim besten Willen sind wir angesichts anderer außerordentlich dringender Angelegenheiten und angesichts so vieler Aufträge, wie sie in jeder Session seitens des Landtages an den Landesauschuß ergehen und auch in dieser Session schon wieder erteilt wurden, bedauerlicher Weise nicht dazu gekommen, die Novelle in dieser Session vorzulegen; ich glaube aber mit Bestimmtheit versichern zu können, daß dies gewiß in der nächsten Session geschehen wird.

Bei dieser Gelegenheit sei es mir jedoch gestattet, anknüpfend an die weiteren Ausführungen des Herrn Vorredners über den Gegenstand selbst Einiges zu bemerken.

Die Wünsche, die bei dieser Gelegenheit von Seite der Distriktsärzte geäußert wurden und bei der Ärztekammer Unterstützung fanden, haben sich hauptsächlich nach drei Richtungen bewegt.

Es wurde zunächst in finanzieller Richtung ein bestimmtes Verlangen gestellt, dahin gehend, daß bei Commissions-, beziehungsweise die Kilometergelder erhöht werden von 9 fr. auf 15 fr., wie sie schon ursprünglich bemessen waren; seither sind sie jedoch wieder auf 9 fr. heruntergesetzt worden. Dies war der concreteste Wunsch und diesem wurde auch bereits durch eine separate Verfügung entsprochen. (Odobranje. — Beifall.) In dieser Richtung ist also die Hinausschiebung der Vorlage einer Novelle nicht nachtheilig gewesen, da das Hauptbegehren erfüllt wurde und die Distriktsärzte bereits seit 1. Jänner 1898 wieder ihre Tage mit 15 fr. verrechnen können.

Das zweite Petit, welches in dem betreffenden Gesuche gestellt worden ist, war dahin gerichtet, es mögen gesetzliche Bestimmungen getroffen werden, wodurch die Stellung der Distriktsärzte verbessert würde. In dieser Richtung kann ich mich dem Herrn Vorredner nicht ganz anschließen, daß es sich nämlich bloß um eine Titulatur handelt, sondern die Stellung der Ärzte soll dem Wesen nach geändert werden. Die Distriktsärzte wünschen Landesbeamte mit allen Rechten und Pflichten derselben zu werden und aus ihren jetzigen Stellung, die eigentlich die Stellung von Gemeindefürsorge ist, herauskommen. Es handelt sich also um eine principiell wichtige Sache. Heute heißen sie Distriktsärzte, weil wir nicht gemeindefürsorgliche Sanitätsdistrikte errichtet haben; aber nach der Wesenheit und Tendenz, die bei Schaffung des Sanitätsgesetzes vom Jahre 1888 maßgebend war, sollen sie wie oben angedeutet den Charakter von Gemeindefürsorge haben. In dieser Richtung, glaube ich, wird es einer sehr reiflichen Erwägung bedürfen, ob wir ohne weiters so weit gehen können, die bestehenden 40 Distriktsärzte sofort zu Landesbeamten zu machen und dieselben mit den Gehältern, Rechten und Pflichten der Landesbeamten unter dieselben einzureihen.

Dies wäre eine gänzliche Umwandlung in Bezug auf die organisatorische Gestaltung des Sanitätsdienstes. Diese Frage wird übrigens in der Novelle, die im nächsten Jahre kommen wird, gelöst werden müssen, scheint aber wie hervorgehoben außerordentlich schwierig und bedarf einer eingehenden Prüfung, bevor sie mit einiger Beruhigung entschieden werden kann.

Der dritte Theil der Beschwerden läßt sich dahin zusammenfassen: es solle Vorsorge getroffen werden für

den Fall desurlaubes oder einer sonstigen, aus Krankheit oder einer andern Ursache eintretenden Verhinderung. Dies ist ursprünglich im Sanitätsgesetz übersehen worden. Ich halte dieses Verlangen für berechtigt, demselben wird nach meiner Meinung in der zu schaffenden Novelle in entschieden befriedigender Weise entsprochen werden müssen.

Auch hier kann ich beifügen, daß in der Praxis ein Ausweg gefunden wurde, indem in den vielen Fällen eine Beihilfe theils von den Distrikten, theils von dem Landesfonde gegeben wurde. Aber im Gesetz besteht diesfalls eine Lücke und wird es nothwendig sein, die Distriktsärzte im Falle der Erkrankung nicht schlechter zu stellen, als die anderen Beamten und sie nicht zu zwingen, wenn sie Urlaub nehmen, aus eigenem Geld Substituten zu zahlen.

Mit diesen kurzen Bemerkungen schließe ich, indem ich wiederhole, daß in der nächsten Session die Vorlage eines Sanitätsgesetzes erfolgen wird, das noch in Bezug auf eine Reihe anderer Punkte Verbesserungen enthalten wird, die sich durch die Erfahrung als nothwendig erwiesen haben.

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

Gospod poslanec Božič ima besedo.

Poslanec Božič:

Visoki deželni zbor! Do l. 1888. obstojala je med občinami, oziroma med deželno vlado in okrožnimi zdravniki neka službena pogodba, vsled katere je bilo skrbljivo ne le za zdravljenje ubožcev, ampak je bila ustanovljena tudi neka tarifa, ktere se je bilo zdravnikom držati v privatni praksi. S tem se je hotel zdravnikom z jedne strani zagotoviti stalen dohodek, na drugi strani pa se je hotelo prebivalstvo zavarovati pred pretiranimi zahtevki zdravnikov. Vsled te razmere ni bilo čuti od nobene strani pritožb. Pri snovanju novega zakona, naročito pri tretjem čitanju se je nekdo iz te visoke zbornice oglasil, ter predlagal naj se ustanovi poleg tarife za zdravljenje ubožcev tudi tarifa za privatno prakso. Dotični poročevalec pa se je takrat temu predlogu uprl z motivacijo, da bodo okrožni zdravniki svoje zahtevke v privatni praksi gotovo prilagodili sedanji tarifi za zdravljenje ubožcev, ako pa bi se pokazala kaka malomarnost, bi deželni odbor dogovorno s političnim deželnim oblastvom lahko dodal kako dopolnilno službeno navodilo. Jaz vem iz lastne skušnj, in slišal sem v tem pogledu jako temeljite pritožbe iz sredine imovitejšega kmetskega prebivalstva, kakor tudi iz sredine siromakov in sicer čisto upravičeno kričeče slučaje, ki naravnost ironizujejo človekoljubni namen zdravstvenega zakona. Čul sem nebroj očitank proti zdravniškemu stanu in dasiravno lahko zagotavljam, da sem jaz jeden največjih prijateljev zdravnikov kot takih, menim pa vendar, da sem opravičen grajati nedostatke, kjer jih vidim, in v interesu zdravstva in zdravnikov samih zatirati plevel na tej njivi. (Poslanec Jelovšek: — Abgeordneter Jelovšek: „Tako je!“) Siromak n. pr. je dandanes po novem zakonu precej dobro preskrbljen, on do-

biva zdravnike, zdravila in postrežbo zastenj, siromasni kmet — in takih je v izobilju — kateremu se ne more ravno dati ubožni list, pa je izpostavljen vsem nezgodam. Ako zadene takega kmeta bolezen in je od zdravnikovega sedeža bolj oddaljen, se mora naravnost bati klicati zdravnika v hišo, kajti to pomenja čestokrat katastrofo za gospodarja, ako mora za 5, 6, 8 ali 10 vizit plačati 50—100 gld. To ni mala rubrika v njegovem gospodarstvu, in vsled tega se mnogokrat pripeti, da iz strahu pred temi prevelikimi izdatki, iz strahu, da ne bi svoje družine v pogubo pahnili, samega sebe ali kakega člana svoje rodbine v prezgodnji grob pogrezne. Posledica takim razmeram je ta, da se naše ljudstvo ne poslužuje dobrote in blaginje izvirajoče iz zdravstvenega zakona v tako obilni meri, kakor bi se jo posluževalo, ako ne bi v zdravstvu vladale take razmere. Uredba tarife je torej potrebna že sama po sebi, še potrebnejša pa iz drugih ozirrov. Mesta, kjer prebivajo večinoma imovitejši ljudje, imajo zdravnika blizu in tudi jako po ceni, tako da si meščan za tisto svoto, katero mora kmet pri oddaljenosti recimo le 5 km. plačati zdravniku za jedno vizito, lahko nabavi specialista, pa mu še vedno nekaj ostane. Na istem srečnem stališču se nahajajo na deželi ljudje, ki stanujejo na sedežu zdravnika; slabeje se godi onim, ki so od zdravnikovega sedeža bolj oddaljeni, najslabeje pa onim, ki stanujejo ob periferiji, recimo 3—4 ure oddaljeni od zdravnikovega sedeža. Ti siromaki morajo plačati zdravniku po 5—8 gld., nasprotno pa imajo domačini zdravnika takorekoč zastoj. Ako prištejemo nadalje še pota, ko prihajajo ljudje po zdravnika in zdravila, potem moremo pač priznati, da je zdravstvo za te dele našega ljudstva silno draga stvar. Prepad, ki zija med prebivalstvom na sedežu zdravnikom in bližnji okolici in med prebivalstvom ob periferiji, je tako velik, da treba vsekako na to gledati, da se izravna. Jasno je, da prebivalstvo za to nima nobene zasluge, ako stanuje na sedežu zdravnikom, z druge strani pa tudi ne zadene nikogar zaradi tega nobena krivda, da mora stanovati na periferiji; in torej taka razlika gledé troškov za zdravljenje nikakor ne more biti opravičena. Težavno pa je vprašanje, kako to izvršiti, da ne bodo nezadovoljni ne zdravniki, ne prebivalstvo? Jaz mislim, da naj bi se v tem oziru tako ukrenilo, da bi se prebivalstvo na sedežu in v bližnji okolici zdravnikovega sedeža pri tarifi nekoliko obremenilo, nasprotno pa da bi se bolj oddaljeno prebivalstvo, ki bo še vedno v veliki meri prizadeto, nekoliko razbremenilo. Vsled tega si usojam staviti nastopno resolucijo:

„Deželni zbor naj sklene:

Deželnemu odboru naroča se izdati tekom letošnjega leta dogovorno z deželno politično oblastjo dopolnilo k službenemu navodilu za deželne okrožne zdravnike, ki obsegaj tarifo za obiskovanje bolnikov v privatni praksi, pri čemer se je pred vsem ozirati na to, da se tarifa kakor tudi kilometrina tako uredi, da se na zdravnikom sedežu ali v njega neposredni bližini stanujoče na korist zdravnikovemu sedežu najoddaljenejšim krajem obremeni.“

Deželni glavar:

Gospodje, ki podpirajo resolucijo gospoda poslanca Božiča, izvolijo ustati.

(Se podpre. — Wird unterstützt.)

Resolucija je zadosti podprta in je torej v razpravi.

Želi se kdo besede?

Gospod poslanec dr. Schaffer ima besedo.

Abgeordneter Dr. Schaffer:

Die Klagen, die der Herr Vorredner zum Gegenstande seiner Auseinandersetzungen gemacht hat, sind theilweise auch mir nicht unbekannt. Sie gipfeln darin, daß in der Privatpraxis seitens der Distriktsärzte zu hohe Honorare verlangt werden. Ich möchte diese Klagen im großen und ganzen als vereinzelt ansehen, denn es gibt eine große Anzahl von Distriktsärzten, betreffs deren mir solche Klagen nicht zu Ohren gekommen sind. Ich finde das vom Herrn Vorredner angeregte Begehren bezweifelnd und als im Interesse der Bevölkerung gelegen, daß auch in dieser Richtung Abhilfe geschaffen werde und dies bezweckt eben die beantragte Resolution. Es wird selbstverständlich die Pflicht des Landesausschusses sein, dieser Resolution seine Aufmerksamkeit zuzuwenden, umsomehr, als sie in der That einen wichtigen Gegenstand behandelt. Ich möchte aber den Herrn Antragsteller und den hohen Landtag schon bei dieser Gelegenheit aufmerksam machen, daß hier eine schwierige Frage in Angriff genommen werden soll. Hier handelt es sich nicht um die Stellung der Distriktsärzte in ihrer amtlichen Eigenschaft, sondern in ihrer Eigenschaft als Privatärzte, in welcher sie nicht anders gestellt sein sollen, als die übrigen Ärzte, mit denen sie an Orten, wo mehrere Ärzte, wie staatliche Bezirksärzte oder Privatärzte sich befinden, im Concurrenzampfe begriffen sind. Man muß auch dieses Moment ins Auge fassen. Ob der Versuch gelingen wird, einen Tarif in befriedigender Weise, so daß er den Wünschen der Ärzte und der Bevölkerung entspricht, zustande zu bringen, das muß dahinstehen. Der Versuch muß nach dem Antrage des Herrn Collegen Božić gemacht werden, er verdient es auch, mit dem redlichsten Eifer in Angriff genommen zu werden. Ob er aber gelingt, möchte ich heute als eine ausgemachte Sache nicht ansehen.

Deželni glavar:

Želi se kdo besede?

Gospod poslanec Božić ima besedo.

Poslanec Božić:

Visoka zbornica! Jaz sem v svojem govoru že sam naglašal, da bo težavno to zadevo urediti, vendar pa mislim na drugi strani, da se bo vsestranskemu sodelovanju deželnega odbora, deželne vlade, zdravstvenih zastopov pa tudi zdravnikov samih posrečilo to vprašanje povoljno rešiti. Jaz sem govoril z zdravniki samimi, ki so mi priporočali, da naj pri dani priliki to vprašanje sprožim v deželnem zboru in vsled tega mislim, da ne bom naletel na odpor, ker bodo zdravstveni zastopi in zdravniki

sami najboljšo gradivo podali, ker so jim vse dotične razmere povse znane. Na drugi strani pa sem tudi prepričan, da se našim okrožnim zdravnikom ni bati konkurence, ktero je naglašal gospod referent v deželnem odboru. Na deželi smo srečni, če imamo jednega zdravnika, v mestih pa to nobene vloge ne igra. Okrajni zdravniki na sedežih okrajnih glavarstev pa imajo itak že toliko uradnega posla, da se ne morejo posvečevati še privatni praksi; če pa bodo izvrševali tudi privatno prakso, se bodo držali tarifa za okrožne zdravnike, drugače jih ljudstvo ne bo klicalo. Okrožni zdravniki bodo gotovo cenejše delali, kakor okrajni zdravniki in s tem svojemu poslu odgovarjali. Prosim torej, da visoka zbornica moje resolucijo sprejme.

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, ima gospod poročevalec besedo.

Poročevalec Hribar:

Gledé želje gospoda poslanca Grassellija nimam ničesa dostaviti; ona je, kakor je tudi gospod poročevalec deželnega odbora priznal, čisto opravičena in ker se deželni odbor že peča s sestavo novele k zdravstvenemu zakonu, upam, da se bo tudi vstreglo želji gospoda poslanca Grassellija.

Gledé resolucije gospoda poslanca Božiča pa moram priznavati, da je stvar jako kočljiva, kajti da bi deželni odbor dogovorno z deželno vlado imel določiti, kakosna bodi pristojbina za obisk zdravnika v privatni praksi, tako naročilo se mi pač zdi nekako predač segajoče. Vsekako je treba, da tukaj deželni odbor pred vsem zasliši zdravniško zbornico, kajti da bi on sam z deželno vlado določil pristojbine za privatno prakso, bi bilo pač težko, ker bi se s tem preveč vtikal v privatne razmere zdravnikov. Priznavam pa, da ima gospod predlagatelj najboljše intencije, ker je istina, da res obstoje taki nedostatk in neskladja, kakor jih je gospod poslanec Božič v svojem govoru navajal. Zato si dovoljujem predlagati, da se vstreže intencijam gospoda predlagatelja in da ima resolucija vendar obliko, da bi tudi jaz mogel zanj glasovati in jo sploh priporočati visoki zbornici v sprejem, da naj bi se sprejela s sledečim besedilom:

„Deželni zbor naj sklene:

Deželnemu odboru se naroča, da prouči vprašanje, kako naj bi se vredila tarifa za obiskovanje bolnikov v privatni praksi, pri čemer naj se načelno izreče, da bi bilo želeli, da se tarifa kakor tudi kilometrina tako uredi, da se na zdravnikovem sedežu ali v njega neposredni bližini stanujoče na korist

zdravnikovemu sedežu najoddaljenejšim krajem obremeniti.“

Poslanec Božič:

Jaz se strinjam s tem.

Deželni glavar:

Ker se gospod predlagatelj strinja s premembo, katero predlaga gospod poročevalec, se bo torej glasovalo o resoluciji, kakor jo je ravnokar prečital gospod poročevalec.

Gospodje, ki pritrjujejo tej resoluciji, izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeto.

Poročevalec Hribar:

Dalje je stavil še v splošni razpravi gospod poslanec Luckmann sledečo resolucijo, o kateri naj bi se tudi takoj glasovalo.

(Bere: — Liest:)

„Der Landtag wolle beschließen:

Der Landesaussschuß wird beauftragt, die Tabelle II der Beilage 65 mit den Details der einzelnen Steuerkategorien, zuzüglich der Extra-Ordinarien und Kriegszuschläge ergänzen beziehungsweise richtig stellen zu lassen und die richtig gestellte Tabelle, welche sämtliche vom Lande geleistete Staatssteuern zu erheben ermöglicht, in der nächsten Session vorzulegen.“

Deželni glavar:

Gospodje, ki pritrjujejo tej resoluciji, izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeto.

Sedaj nam je glasovati še o predlogu finančnega odseka, da se v poglavju VI. sprejme potrebščina v znesku 34.152 gl.

Gospodje, ki pritrjujejo temu predlogu, izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeto.

Ker je ura že pozna, bomo za danes sklenili, in se bo razprava nadaljevala v jutrišnji seji.

Na dnevni red pridejo razun danes ne rešenih točk še sledeče točke:

(Glej dnevni red prihodnje seje. — Siehe Tagesordnung der nächsten Sitzung.)

Naznaniti mi je, da ima upravni odsek sejo jutri ob 1/2 10. uri dopoldne in sicer tukaj na strelišču, odsek za konsumna društva pa jutri popoldne ob 4. uri v deželnem dvorcu.

Prihodnja seja bo jutri ob 10. uri dopoldne.

Sklepam sejo.

Konec seje ob 3. uri popoldne. — Schluß der Sitzung um 3 Uhr Nachmittag.